

32/446(252) 2^e ex.

**Kinderboerderijen: kenmerken van bezoekers en hun gedrag,
wensen en meningen**

**BIBLIOTHEEK
STARINGGEBOUW**

P.M.A. Klinkers

Rapport 252

DLO-Staring Centrum, Wageningen, 1993

16 JUNI 1993

580804

REFERAAT

Klinkers, P.M.A., 1993. *Kinderboerderijen: kenmerken van bezoekers en hun gedrag, wensen en meningen*. Wageningen, DLO-Staring Centrum. Rapport 252. 52 blz.; 30 fig.; 1 tab.

In het kader van een analyse van vraag en aanbod, is een gedragsonderzoek uitgevoerd op 31 kinderboerderijen verspreid over Nederland. Daarbij zijn 642 bezoekers ondervraagd, zowel volwassenen als kinderen. Er is ingegaan op persoonskenmerken, kenmerken van het huishouden, bezoekgedrag, mate van tevredenheid over dieren, voorzieningen en bijzondere activiteiten, wensen omtrent andere dieren en voorzieningen alsmede bijzondere activiteiten, het beeld dat volwassen bezoekers hebben van een kinderboerderij. Kinderen en volwassenen verschillen weinig in hun beoordeling van dierenbestand en voorzieningenniveau, maar wel in bezoekgedrag op de kinderboerderij, bezoekersmotivatie, deelname aan bijzondere activiteiten en de wens tot meer van dergelijke activiteiten. Op basis van de resultaten worden aanbevelingen gedaan over allereerst planning, inrichting en beheer, daarnaast verbreding van doelgroepen en tenslotte de beeldvorming en het imago.

Trefwoorden: kinderboerderijen, vraaganalyse, gebruiksonderzoek, bezoekerspatronen

ISSN 0927-4499

©1993 DLO-Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC-DLO)
Postbus 125, 6700 AC Wageningen
Tel.: 08370-74200; telefax: 08370-24812; telex: 75230 VISI-NL

DLO-Staring Centrum is een voortzetting van: het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding (ICW), het Instituut voor Onderzoek van Bestrijdingsmiddelen, afd. Milieu (IOB), de Afd. Landschapsbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" (LB), en de Stichting voor Bodemkartering (STIBOKA).

DLO-Staring Centrum aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van DLO-Staring Centrum.

Project 500

INHOUD

	blz.
WOORD VOORAF	7
SAMENVATTING	9
1 INLEIDING	11
1.1 Het verschijnsel kinderboerderij	11
1.2 Achtergronden onderzoek	12
2 OPZET VAN HET ONDERZOEK	15
2.1 Methode van onderzoek	15
2.2 Locatie van onderzoek: selectie kinderboerderijen	16
2.3 Onderzoekspopulatie	17
2.4 Vragenlijst	17
2.5 Uitvoering en verwerking	18
3 BEZOEKERSKENMERKEN	19
4 GEDRAG OP DE KINDERBOERDERIJ	25
5 MOTIVATIE	35
6 MENING VAN VOLWASSEN BEZOEKERS	43
7 CONCLUSIES EN SLOTOPMERKINGEN	47
LITERATUUR	51
FIGUREN	
1 Gehanteerde informatiebronnen en gegevens die ze leveren over vraag en aanbod	
2 Geografische ligging van de geselecteerde kinderboerderijen	
3 Aantal personen in de groep van de respondent per leeftijdsgroep	
4 Aanwezigheid van kinderen en volwassenen in de groep van de respondent	
5 Verdeling van leeftijdsklassen binnen de bezoekersgroepen	
6 Verdeling van typen relaties van de bezoeker met de andere groepsleden	
7 Verdeling naar geslacht voor elk van de twee leeftijdsgroepen	
8 Verdeling naar huishoudensgrootte waartoe respondent hoort per leeftijdsgroepen	
9 Verdeling naar herhalingsbezoek aan de kinderboerderij per leeftijdsgroep	
10 Verdeling naar bezoekfrequentie aan de kinderboerderij per leeftijdsgroep	
11 Verdeling naar verblijftijd op de kinderboerderij per leeftijdsgroep	
12 Verdeling naar bezoekdag per leeftijdsgroep	
13 Verdeling naar bezoek aan ander kinderboerderijen en het aantal per leeftijdsgroep	
14 Verdeling naar dierentuinbezoek per leeftijdsgroep	
15 Verdeling naar soorten huisdieren in het huishouden	
16 Verdeling van kinderen naar bezoek met school en bezoekfrequentie	
17 Verdeling van kinderen naar frequenter bezoek met school	
18 Verdeling van kinderen naar bezoek met anderen en de groepssamenstelling	

- 19 Deelname aan vrijwilligerswerk door volwassenen, soort werk en bereidheid
- 20 Verdeling naar reden van bezoek voor elk van de twee leeftijdsgroepen
- 21 Wat volwassenen en kinderen het leukste dier vinden op de kinderboerderij
- 22 Dieren op de kinderboerderij die volwassenen en kinderen missen
- 23 Voorzieningen die gemist worden per leeftijdsgroep
- 24 Activiteiten-bekendheid bij respondenten en frequentie van de activiteiten
- 25 Deelname aan bijzondere activiteiten voor elk van de twee leeftijdsgroepen
- 26 Wens tot meer bijzondere activiteiten per leeftijdsgroep
- 27 Soort bijzondere activiteiten die gemist worden per leeftijdsgroep
- 28 Mening van volwassenen inzake stellingen over de kinderboerderij
- 29 Mening van volwassenen inzake stellingen over kinderboerderijen in het algemeen
- 30 Hoeveelheid entreegeld die volwassenen bereid zijn te betalen

TABEL

- 1 Samenstelling van het huishouden waartoe de volwassen bezoekers behoren

WOORD VOORAF

In 1992 heeft DLO-Staring Centrum (SC-DLO) een onderzoek uitgevoerd naar vraag en aanbod van kinderboerderijen in Nederland. Aanleiding hiertoe is de onderzoekswens bij de Directie Openluchtrecreatie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, zoals verwoord in de nota 'Kiezen voor recreatie, Beleidsnota openluchtrecreatie 1991 - 2010: Beleidsvoornemen'.

In dit rapport wordt verslag gedaan van het onderzoek onder de bezoekers aan kinderboerderijen; de aard van het gebruik en hun wensen en meningen. In een tijdschriftartikel van het blad 'Recreatie en Toerisme' nr 6 1993 wordt ingegaan op de bezoekomvang aan kinderboerderijen (Klinkers, 1993). Een typologie van kinderboerderijen komt aan bod in de binnenkort te verschijnen interne mededeling nummer 246 van het SC-DLO (Klok, 1993). Als laatste fase zal een koppeling gemaakt worden tussen de gegevens van de vraag en het aanbod, waardoor mogelijke ruimtelijke richtlijnen vastgesteld kunnen worden voor planning en beheer. Dit vergt een aanvullende analyse, waarvan in de loop van 1993 verslag zal worden gedaan in de vorm van een tijdschriftartikel.

Het onderzoek is begeleid door een commissie, bestaande uit de volgende personen: J. Fortuin tot 1-1-'93 (ministerie van L.N.V.), H. de Geus (consulent kinderboerderijen L.N.V.), E. Vos (gemeente Wateren), E. Visser (kinderboerderij 'De Beestenboel' te Rozenburg), G. van Wakeren (ministerie van L.N.V.), H. Zwetsloot na 1-1-'93 (ministerie van L.N.V.).

Het onderzoek is uitgevoerd op 31 kinderboerderijen verspreid over heel Nederland. Aan de uitvoering van het onderzoek is welwillend meegewerkt door de volgende personen, zijnde de beheerder van een van de 31 kinderboerderijen of degene die nauw bij het beheer van de kinderboerderij betrokken is:

S. van der Berg, H. Bosma, R. Bredius, V. Brouwer, M. Dieho, T. Feijen, J. Fidom, F. Gillard, H. Holthaus, J. Jehee, C. De Jong, E. Klinkenberg, L. de Kok, N. Krol, S. Kroon, A. Kuijpers, P. van Leeuwestijn, T. Machielse, H. Mentink, R. Meyjes, F. Moeskops, L. Mol, H. Nienhuis, J. Odijk, R. Rogaar, G. de Rooy, L. Ruigrok van der Werve, H. Smeets, H. Verschoor, E. Visser, Y. van Wensveen, H. Wezenberg, P. Wolters, P. Zwaans.

Het veldwerk is mogelijk gemaakt door inzet en medewerking van de volgende studenten aan het Groenhorstcollege, die in het kader van de differentiatielessen aan de Praktijkschool voor Diervverzorging te Barneveld, begeleid werden door docent S. van der Wal:

N. van den Bosch, M. van der Brugge, G. Creemers, N. Ebskamp, M. Hoogerhorst, S. Janssen, M. Kraan, M. van der Marel, M. van der Most, B. Nijman, D. Oosterbeek, A. Pel, R. Pronk, K. Radstake, R. Schaeps, D. Smeenk, E. Stijns, M. van Straaten, C. Veenstra, A. Wijers, M. van Wijk, J. Winters, N. van der Woord.

Als stagiaire van de studierichting Toegepaste Vrijtijdswetenschappen te Leeuwarden aan de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland heeft S. Klok geassisteerd bij de organisatie van het veldwerk en de invoer en verwerking van de onderzoeksgegevens.

SAMENVATTING

Dit rapport geeft de resultaten weer van enquêtes onder bezoekers van kinderboerderijen. Deze enquêtes maken deel uit van een onderzoek naar de omvang en kenmerken van de vraag naar en kenmerken van het aanbod aan kinderboerderijen.

Aanleiding tot het onderzoek is de onderzoekswens van de Directie Openluchtrecreatie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Doel van de bezoekersenquête is om gegevens te verzamelen die inzicht geven in kenmerken van de bezoekers en hun gedrag, wensen en meningen.

Het onderzoek is uitgevoerd onder 642 bezoekers van 31 verschillende kinderboerderijen, verspreid over heel Nederland. Deze kinderboerderijen zijn aangesloten bij de Stichting Kinderboerderijen Nederland. Zowel volwassenen als kinderen zijn onderzocht. De enquêtes zijn gehouden in het najaar van 1992, de helft op woensdag en de andere helft op een weekenddag.

De bezoekerskenmerken geven een beeld van de bezoekers zelf en van de groep waarmee zij de kinderboerderij bezoeken. De groepen die de kinderboerderij bezoeken bestaan voor meer dan de helft uit kinderen én volwassenen; krap eenderde deel van de groepen bestaat uitsluitend uit kinderen tot 15 jaar. Binnen de bezoekersgroepen is de leeftijdscategorie tot 6 jaar het sterkste vertegenwoordigd. Bezoek aan kinderboerderijen is in hoge mate een gezinsactiviteit; ouders met kinderen, alsmede kinderen met broers en zussen. Kinderen bezoeken vaker alleen de kinderboerderij dan volwassenen. Onder de bezoekers bevinden zich tweemaal zoveel meisjes en vrouwen als jongens en mannen.

Uit gegevens over het gedrag op en om de kinderboerderij blijkt dat het publiek van kinderboerderijen zich laat typeren als een trouwe bezoekersgroep die bij herhaling de kinderboerderij bezoekt met een hoge bezoekfrequentie; gemiddeld de helft van de bezoekers komt minstens 1 keer per week naar de kinderboerderij; kinderen bezoeken de kinderboerderij frequenter dan volwassenen. Ook de tijd die men doorbrengt op de kinderboerderij is aanzienlijk; gemiddeld per bezoek verblijft 60% van de kinderen minstens een uur op de kinderboerderij; 40% van de kinderen zelfs langer dan 2 uur. Bij de volwassenen verblijft een kwart hoogstens een half uur op de kinderboerderij; slechts 13% blijft langer dan 2 uur. Woensdag blijkt voor kinderen de favoriete bezoekdag te zijn; bij de volwassenen is dit de zondag. Ruim de helft van de bezoekers heeft wel eens één of meer andere kinderboerderijen bezocht. Dierentuinen zijn ook veel bezochte gelegenheden; ruim 80% van de bezoekers gaat wel eens naar een dierentuin. In driekwart van de huishoudens waar de bezoekers deel van uit maken zijn huisdieren aanwezig. Voor de kinderen geldt dat ruim de helft wel eens met school naar de kinderboerderij gaat, meestal met een frequentie van een paar keer per jaar. Driekwart van de kinderen wil wel vaker met school naar de kinderboerderij gaan. Als ze niet met school de kinderboerderij bezoeken, komt driekwart van de kinderen samen met anderen, een kwart van de kinderen komt

alleen. Als kinderen in groepsverband komen, is dat meestal met vriendjes/-vriendinnetjes of met ouders. Hoewel vanuit de meerderheid van de volwassen bezoekers nooit vrijwilligerswerk doet op de kinderboerderij, zegt een kwart wel bereid te zijn om dit te doen.

Uit de gegevens over wensen en meningen van bezoekers blijkt dat volwassenen en kinderen verschillende redenen hebben voor bezoek aan de kinderboerderij; volwassenen komen voornamelijk als begeleider van het kind; kinderen daarentegen komen voornamelijk om dieren te bekijken en te verzorgen. Het paard en de pony zijn bij de kinderen duidelijk het favoriete dier op de kinderboerderij; bij de volwassenen staan de geit, het konijn en het varken aan de top. Over het dieren-assortiment zijn volwassenen en kinderen doorgaans zeer tevreden; ook aanvullende voorzieningen worden nauwelijks gemist; hooguit wat speeltoestellen voor kinderen. Bijzondere activiteiten op de kinderboerderij vallen bij kinderen duidelijk meer in de smaak dan bij volwassenen; kinderen nemen meer deel aan deze activiteiten en zij spreken ook sterker de wens uit dat meer van dergelijke activiteiten georganiseerd worden. De suggesties die kinderen en volwassenen geven voor de invulling van meer bijzondere activiteiten liggen vooral in de sfeer van ontspanning en vermaak. Overigens is een groot deel van de bezoekers er niet van op de hoogte dat er op de kinderboerderij bijzondere activiteiten georganiseerd worden.

Het beeld dat volwassenen hebben van een kinderboerderij is gemeten aan de hand van hun reactie op een aantal stellingen. De overgrote meerderheid van de volwassenen vindt een bezoek aan de kinderboerderij ontspannend en leerzaam; ook ervaart men de kinderboerderij als een gelegenheid om met de natuur in aanraking te komen. Vanuit de meerderheid is het niet eens met de stelling dat er voor volwassenen op een kinderboerderij niks te beleven valt; niettemin is driekwart van de volwassenen van mening dat een kinderboerderij primair afgestemd moet zijn op kinderen.

Over de actuele situatie op en rond de kinderboerderij is de meerderheid van de volwassenen zeer tevreden. Alleen de soort beplanting op het terrein wordt door bijna een kwart van de volwassenen niet aantrekkelijk gevonden.

In de conclusies en aanbevelingen wordt uiteengezet op welke wijze in de planning, de inrichting en het beheer van kinderboerderijen een aantal punten aandacht verdienen, namelijk de beplanting op het terrein, speeltoestellen op het terrein, publiciteit rondom bijzondere activiteiten, mogelijkheden tot entreeheffing en ruimtelijke planning van kinderboerderijen. Om tot een verbreding van hun doelgroepen te komen kunnen kinderboerderijen zich richten op drie typen potentiële bezoekersgroepen, namelijk kinderen die met school komen, oudere volwassenen zonder thuiswonende kinderen en mannelijke bezoekers. Tenslotte wordt in het kader van een versterking van het imago aandacht gevraagd voor wijziging in de naamgeving, versterking van natuur- en milieu-educatie, het belang van landbouwvoorlichting op de kinderboerderij en de mogelijkheden tot voorlichting aan allochtonen en buitenlandse toeristen.

1 INLEIDING

1.1 Het verschijnsel kinderboerderij in Nederland

Kinderboerderijen in Nederland vertonen grote uiterlijke verschillen. Een sluitende definitie te geven is daarom niet eenvoudig. Een bruikbare definitie van kinderboerderij geven Peters en Van Otten (1990:p.25): 'een speciaal voor de recreatie ingericht kleinschalig terrein waar een verzameling van vooral inheemse diersoorten is gehuisvest en waarbij het accent ligt op educatieve informatie'. Uit deze definitie blijkt dat kinderboerderijen vooral inheemse diersoorten herbergen; in hoofdzaak landbouwhuisdieren. Hierin onderscheiden zij zich van dierentuinen, die vrijwel uitsluitend uitheemse dieren herbergen. Tevens blijkt uit de definitie dat kinderboerderijen gericht zijn op educatieve informatie: ze tonen dieren, geven informatie over dieren en geven bezoekers de mogelijkheid om contact te maken met dieren: aaien, knuffelen, verzorgen. Hierin verschillen kinderboerderijen wezenlijk van dierentuinen, hertenkampen en dierenweiden, waar de dieren uitsluitend getoond worden maar slechts contact mogelijk is tussen mens en dier via de mazen in de omheining. De hiervoor genoemde dierenverzamelingen (en particuliere verzamelingen) zijn niet of nauwelijks toegankelijk voor publiek en vallen buiten het verschijnsel kinderboerderij zoals dat hier bedoeld wordt.

De inrichting van het terrein van kinderboerderijen kan sterk variëren. Behalve verschillende soorten dieren, bezitten kinderboerderijen doorgaans ook weiden en stallen of schuren. Een aantal kinderboerderijen heeft bovendien aanvullende recreatieve voorzieningen zoals speeltoestellen, zitgelegenheid, school- en moestuinen, boomgaarden en soms ook een tentoonstellingsruimte of een leslokaal.

Uit het voorgaande blijkt dat het doel van kinderboerderijen in beginsel tweeledig is, namelijk educatief en recreatief; leerzaam en ontspannend. Dit doel wordt bereikt door contact tussen dier en bezoeker. Daarnaast ontplooiën kinderboerderijen nog aanvullende activiteiten zoals kleine tentoonstellingen over natuur en milieu, fotopresentaties en films over dieren. Soms ook zijn er evenementen die te maken hebben met produkten van de dieren zoals schapen scheren, wol spinnen, kaas maken. Al deze activiteiten dienen een sociaal-cultureel doel; de kinderboerderij als ontmoetingsplaats tussen mens en dier, waar activiteiten plaats vinden met en rond dieren. Een categorie apart zijn evenementen met uitsluitend een recreatief karakter zoals paaseieren rapen, wandel- en speurtochten. Voor een aantal kinderboerderijen in Nederland geldt dat ze ook een therapeutisch doel hebben. Dit betreft kinderboerderijen die behoren bij een revalidatiecentrum of een tehuis voor geestelijk of lichamelijk gehandicapten. Het contact tussen mens en dier vormt hier een onderdeel van de therapie die gericht is op het genezingsproces van de mens.

De doelgroep van kinderboerderijen is, anders dan de naam suggereert, niet beperkt tot kinderen, maar omvat alle leeftijdsgroepen. Naast individuele bezoeken gaan kinderen in de basisschoolleeftijd vaak ook in schoolverband naar de kinderboerderij, bijvoorbeeld als onderdeel van een biologieles.

Kinderboerderijen kunnen een belangrijke functie vervullen in de natuur- en milieubeleving van kinderen, jongeren en volwassenen. Door de toenemende verstedelijking van Nederland wordt het houden van grote en kleine huisdieren steeds moeilijker, waardoor directe contactmogelijkheden tussen mens en dier steeds zeldzamer worden. Televisieprogramma's over dieren geven weliswaar ook informatie, maar zijn vanuit een oogpunt van natuur- en milieubeleving geen volwaardig alternatief voor het directe, eerstehands contact tussen mens en dier. Dit geldt des te sterker voor jonge kinderen, voor wie aanraken en vastpakken essentiële onderdelen zijn van het waarnemen van de dieren (Margadant-Van Arcken 1988). Voor opgroeiende kinderen betekent direct contact met dieren een verrijking van hun opvoedingssituatie (Schipper en Margadant-Van Arcken 1989). Het is juist deze mogelijkheid voor direct contact tussen mens en dier, die ervoor zorgt dat kinderboerderijen een belangrijke opvoedkundige functie vervullen in het leven van opgroeiende kinderen. Daarnaast is voor volwassenen de natuur- en milieu-educatieve waarde van kinderboerderijen zeker ook van een niet te onderschatten belang.

De organisatie van het kinderboerderijwezen verloopt in Nederland via de Stichting Kinderboerderijen Nederland. Van alle, naar de meest recente schatting 300 kinderboerderijen in Nederland, zijn bij de Stichting Kinderboerderijen Nederland (kortweg SKBN) op dit moment (april 1993) 290 kinderboerderijen aangesloten. De SKBN geeft een vademecum uit en middels een infobulletin dat 5 keer per jaar verschijnt, informeert zij haar leden en houdt deze op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen in het beheer. Tweemaal per jaar organiseert de SKBN de zogenaamde regiodagen, waarbij beheerders van kinderboerderijen in een regio elkaar ontmoeten. Daarnaast is er eenmaal per jaar een landelijke dag, waar medewerkers van kinderboerderijen elkaar ontmoeten. Ook onderhoudt de SKBN internationale contacten op het terrein van kinderboerderijen. Op deze wijze dragen de activiteiten van de SKBN bij aan de professionalisering van het kinderboerderijwezen in Nederland. Daarnaast krijgen de kinderboerderijen van de Consulente Kinderboerderijen en van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij informatie en advies op maat en worden zij op de hoogte gehouden van ontwikkelingen bij andere kinderboerderijen. De Consulente is tevens betrokken bij opleidingen op het gebied van dierv verzorging en kinderboerderijenbeheer.

1.2 Achtergronden onderzoek

Aanleiding tot het onderzoek is de onderzoekswens zoals geformuleerd in het beleidsvoornemen van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 'Kiezen voor recreatie, Beleidsnota openluchtrecreatie 1991 - 2010: Beleidsvoornemen'. Hierin wordt geconstateerd: 'om de recreatieve en educatieve functie van kinderboerderijen te ontwikkelen is onderzoek vereist naar de omvang van het bezoek en wensen van de bezoekers' (pagina 91). Deze onderzoekswens wordt verderop in het rapport nader toegelicht: 'De schatting van de omvang van het bezoek aan kinderboerderijen zou door onderzoek moeten worden onderbouwd. Daarbij zou tevens aandacht kunnen worden besteed aan de wensen en behoeften van bezoekers' (pagina 144).

Tegen de achtergrond van de hier geformuleerde onderzoekswens is een onderzoek gestart met de volgende vraagstelling:

1. wat is de omvang en samenstelling van het bezoek aan kinderboerderijen;
2. wat zijn de kenmerken van het bezoekersgedrag;
3. welke wensen en meningen hebben bezoekers ten aanzien van kinderboerderijen.

Over de omvang van het jaarbezoek aan kinderboerderijen (de eerste vraagstelling) zijn nagenoeg geen onderzoeksgegevens bekend. Algemeen werd tot nu toe aangenomen dat het totale jaarbezoek aan 250 kinderboerderijen 8 miljoen bezoeken bedraagt (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1991). Empirisch onderzoek is nodig om te zien in hoeverre dit getal de werkelijkheid benadert.

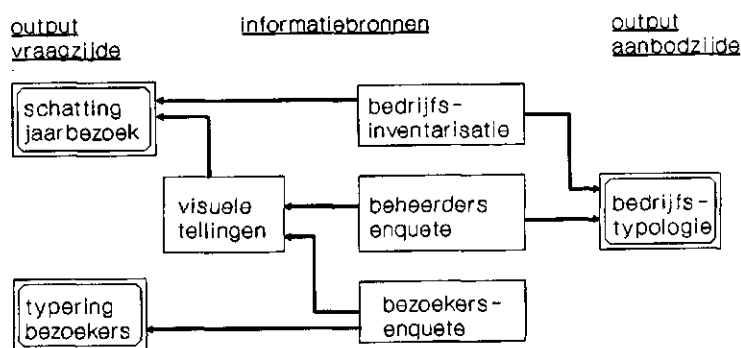
Onderzoek onder bezoekers van kinderboerderijen (vraagstelling 2 en 3) is in Nederland uiterst zeldzaam. Enkele beheerders houden wel eens een peiling onder de bezoekers over hun wensen en meningen, maar dit gebeurt slechts incidenteel en wordt per kinderboerderij anders uitgevoerd. Ook op dit gebied is daarom empirisch onderzoek nodig, waarbij op een systematische wijze gegevens verzameld dienen te worden onder de bezoekers.

In het volgende hoofdstuk wordt uiteengezet op welke wijze de benodigde empirische gegevens zijn verzameld, en hoe het onderzoek is opgezet.

2 OPZET VAN HET ONDERZOEK

2.1 Methode van onderzoek

Voor een antwoord op de drievoudige vraagstelling zijn gegevens nodig over bezoekers en over de kinderboerderijen zelf. Om deze gegevens te verkrijgen, worden verschillende informatiebronnen gebruikt. In figuur 1 is weergegeven welke informatiebronnen voor het onderzoek gebruikt zijn en hoe deze gecombineerd worden om gegevens te krijgen over de vraagzijde en aanbodzijde.

Figuur 1 Overzicht van de gehanteerde informatiebronnen en de gegevens die zij opleveren over de vraag- en aanbodzijde van kinderboerderijen.

Voor een schatting van het jaarbezoek zijn verschillende informatiebronnen gehanteerd; visuele tellingen van bezoekersaantallen zijn gecombineerd met bedrijfsgegevens zoals deze naar voren komen uit een bedrijfsinventarisatie en beheerdersenquête, alsmede met gegevens van de bezoekersenquête. De resultaten van deze schatting zijn afzonderlijk gerapporteerd in een tijdschriftartikel (Klinkers, 1993).

De bedrijfstypologie is gebaseerd op een inventarisatie van bedrijfsgegevens alsmede gegevens zoals verkregen uit een enquête onder beheerders. Ook de resultaten over de bedrijfstypologie worden afzonderlijk gerapporteerd (Klok, 1993).

De typering van bezoekers is gebaseerd op gegevens die verkregen zijn uit de bezoekersenquête. Het gaat om gegevens over bezoekerskenmerken, bezoekers-gedrag, motivatie van bezoekers en hun meningen. Dit rapport geeft een overzicht van de resultaten van deze bezoekersenquête.

2.2 Locatie van onderzoek: selectie kinderboerderijen

Naar schatting 97% van de kinderboerderijen in Nederland is aangesloten bij de SKBN; Stichting Kinderboerderijen Nederland. Uit het adressenbestand van de SKBN is een selectie gemaakt van 32 kinderboerderijen. Bij deze selectie is uitgegaan van een zo groot mogelijke variatie in typen bedrijven, gelet op onder meer de ligging in Nederland, beheersvorm, grootte, afstand tot de bebouwde kom, voorzieningenniveau. In figuur 2 is de ligging van de geselecteerde kinderboerderijen in Nederland weergegeven.

Figuur 2 Geografische ligging van de geselecteerde kinderboerderijen.

De in figuur 2 weergegeven cijfers verwijzen naar de volgende kinderboerderijen:

- 1 Amstelveen, speelboerderij 'Elsenhove'
- 2 Amsterdam, kinderboerderij 'De Bijlmerweide'
- 3 Haarlem, kinderboerderij hertenkamp 'De Houthoeve'
- 4 Heemstede, kinderboerderij 't Molentje'
- 5 Zaandam, kinderboerderij 'Darwinpark'

- 6 Amersfoort, kinderboerderij 'De Vosheuvel'
- 7 Hilversum, kinderboerderij 'De Hertenkamp'
- 8 Kamerik, kinderboerderij 'Eendjesoort'
- 9 Utrecht, stadsboerderij 'Transwijk'
- 10 Alphen aan den Rijn, kinderboerderij 'Zegersloot'
- 11 Den Haag, stadsboerderij 'De Nijkamphoeve'
- 12 Den Haag, stadsboerderij 'De Woelige Stal'
- 13 Gouda, kinderboerderij 'De Goudse Hofsteden'
- 14 Zoetermeer, kinderboerderij 'Het Buitenbeest'
- 15 Middelburg, kinderboerderij 'De Klepperhoeve'
- 16 Roosendaal, kinderboerderij 'Minnebeek'
- 17 Rotterdam, kinderboerderij 'De Blijde Wei'
- 18 Rotterdam, kinderboerderij 'Wilgenhof'
- 19 Rozenburg, kinderboerderij 'De Beestenboel'
- 20 Zwijndrecht, kinderboerderij 'Kiboe-Hoeve'
- 21 Eindhoven, kinderboerderij 'Philips van Lenneppark'
- 22 Maastricht, kinderboerderij 'Maastricht'
- 23 Uden, kinderboerderij 'Uden'
- 24 Waalwijk, kinderboerderij 't Erf'
- 25 Apeldoorn, kinderboerderij 'Malkenschoten'
- 26 Ede, kinderboerderij 'De Oude Hofstede'
- 27 Westervoort, familieboerderij 'De Kleine Weide'
- 28 Winterswijk, kinderboerderij 'Freriks'
- 29 Zutphen, kinderboerderij 'De Schouw'
- 30 Assen, stadsboerderij 'De Hofstede'
- 31 Hogeveen, kinderboerderij 'De Beestenbult'
- 32 Zwolle, wijkboerderij 'De Klooienberg'

Op kinderboerderij 8 heeft door onvoorziene omstandigheden het onderzoek niet door kunnen gaan; dit betreft zowel de enquêtes alsook de andere onderdelen. Uiteindelijk heeft het onderzoek dus betrekking op 31 kinderboerderijen.

2.3 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit bezoekers van de geselecteerde kinderboerderijen. Zowel kinderen als volwassenen zijn ondervraagd, waarbij 15 jaar als leeftijdsgrens is gehanteerd. Er is naar gestreefd om voor de helft volwassenen te ondervragen en voor de helft kinderen. Groepen onder begeleiding zoals gehandicapten en schoolgaande kinderen zijn niet ondervraagd; hun bezoekpatroon wordt immers hoofdzakelijk bepaald door het therapeutische of educatieve doel dat de leiding van het instituut of de school stelt. Individuele verschillen in bezoekgedrag, wensen en meningen alsmede recreatieve aspecten van het bezoek aan kinderboerderijen is voor deze groep nauwelijks van toepassing.

2.4 Vragenlijst

Voor de enquête is een gestructureerde vragenlijst gebruikt met meerkeuzevragen. Deze vragenlijst is voor de totale populatie gebruikt, dus zowel voor volwassenen als kinderen. De vragen die bestemd zijn voor kinderen zijn aangepast aan het taalgebruik van kinderen. Doordat aan beide leeftijdsgroepen grotendeels dezelfde vragen zijn gesteld is het mogelijk veel antwoorden te vergelijken. Dit geldt voor de volgende onderwerpen: persoonskenmerken van de bezoekers, bezoekersgedrag en bezoekersmotivatie. Een aantal vragen over schoolbezoek is alleen aan kinderen gesteld. Een aantal vragen over meningen van kinderboerderijen is alleen aan volwassenen gesteld.

Het afnemen van de vragenlijst duurde gemiddeld 10 minuten, en leverde geen noemenswaardige problemen op.

2.5 Uitvoering en verwerking

Het veldwerk werd uitgevoerd in de periode 16 september tot en met 17 oktober 1992. Per kinderboerderijen zijn steeds op twee dagen enquêtes gehouden, namelijk op een woensdag en een weekenddag, meestal een zondag. Per dag zijn er per kinderboerderij 10 enquêtes afgenomen, waarbij het streven was om de helft af te nemen bij volwassenen (ouder dan 15 jaar) en de helft bij kinderen (15 jaar of jonger). Dit streven is grotendeels gelukt; uiteindelijk zijn in totaal 642 enquêtes afgenomen, waarvan 362 onder volwassenen en 280 onder kinderen. Van elk groepje binnenkomende bezoekers is slechts één bezoeker ondervraagd. De enquêtes zijn zoveel mogelijk verspreid over de dag gehouden.

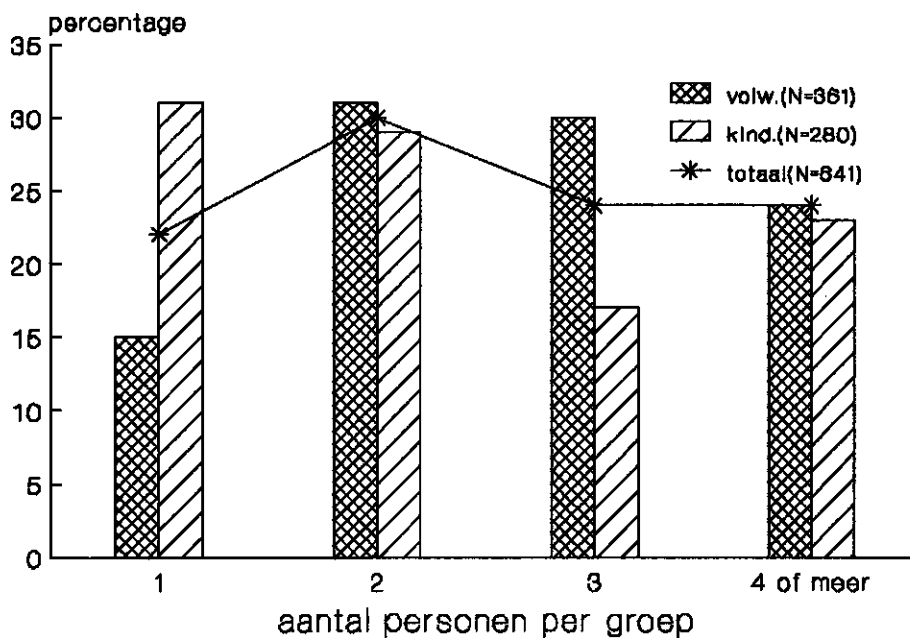
Het veldwerk is uitgevoerd door studenten van het Groenhorstcollege, in het kader van differentiatielessen aan de Praktijkschool voor Dierverzorging te Barneveld. Deze studenten brachten hun praktijkstage door op de kinderboerderijen, en waren daardoor bekend met de situatie op de kinderboerderij. Voorafgaand aan het veldwerk zijn de studenten-enquêteurs gezamenlijke geïnstrueerd.

Op de 31 kinderboerderijen zijn in totaal 642 enquêtes afgenomen. De gegevens van deze enquêtes zijn visueel gecontroleerd en gecodeerd, waarna deze zijn ingevoerd in een gegevensbestand. Aan de hand van rechte tellingen en kruistabellen zijn de gegevens geanalyseerd met behulp van het computerprogramma SPSSX. In de volgende hoofdstukken wordt een overzicht gegeven van de resultaten. Daarbij wordt steeds uitgegaan van de totale populatie. Indien van belang, wordt een onderscheid gemaakt tussen kinderen (15 jaar of jonger) en volwassenen.

3 BEZOEKERSKENMERKEN

In dit hoofdstuk komen kenmerken van de bezoekers zelf aan de orde, of van de groep waarmee zij de kinderboerderij bezoeken. Zoals vermeld in hoofdstuk 2, wordt soms een onderscheid gemaakt tussen kinderen en volwassenen, indien er interessante verschillen zijn.

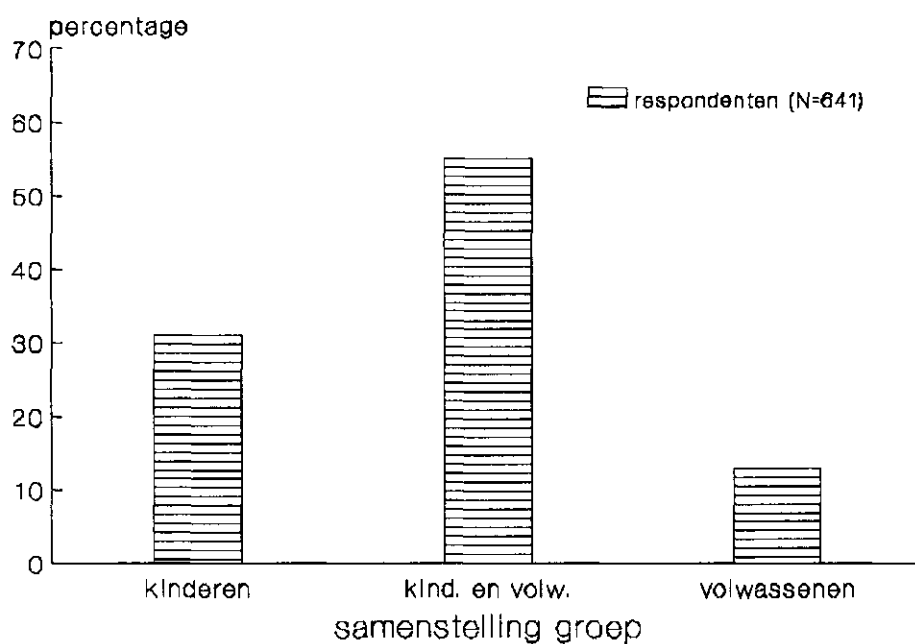
De verdeling naar grootte van de groep waarmee de respondenten de kinderboerderij bezoeken, is weergegeven in figuur 3. Dit is uitgesplitst naar leeftijdsgroep.

Figuur 3 Aantal personen in de groep van de respondent voor elk van de leeftijdsgroepen.

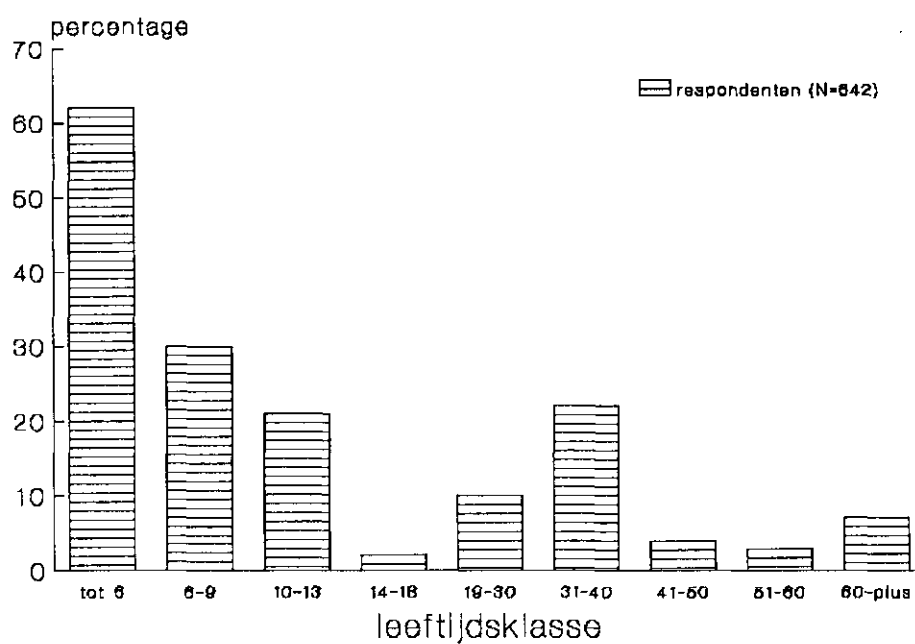
Figuur 3 laat zien dat er een verschil bestaat tussen kinderen en volwassenen naar het aantal personen waarmee men de kinderboerderij bezoekt. Kinderen komen duidelijk meer alleen naar de kinderboerderij, volwassenen vaker in groepen van drie. Van beide groepen tezamen komt een kwart alleen, ruim een kwart met zijn tweeën, een kwart met zijn drieën en bijna een laatste kwart met zijn vieren of meer.

In figuur 4 wordt een overzicht gegeven van de groepssamenstelling, als het gaat om de aanwezigheid van volwassenen en kinderen in de groep waarmee de respondent de kinderboerderij bezoekt. Uit figuur 4 blijkt dat 31% van de respondenten kinderen zijn die alleen komen of met uitsluitend andere kinderen. Ruim de helft van de groepen waarmee de respondenten komen is gemengd samengesteld: 55% van de groepen bevat zowel kinderen als volwassenen. Het aandeel groepen met alleen volwassenen vormt met 13% duidelijk een minderheid; volwassenen komen voornamelijk in groepen met kinderen.

Figuur 4 Aanwezigheid van kinderen en volwassenen in de groep van de respondent

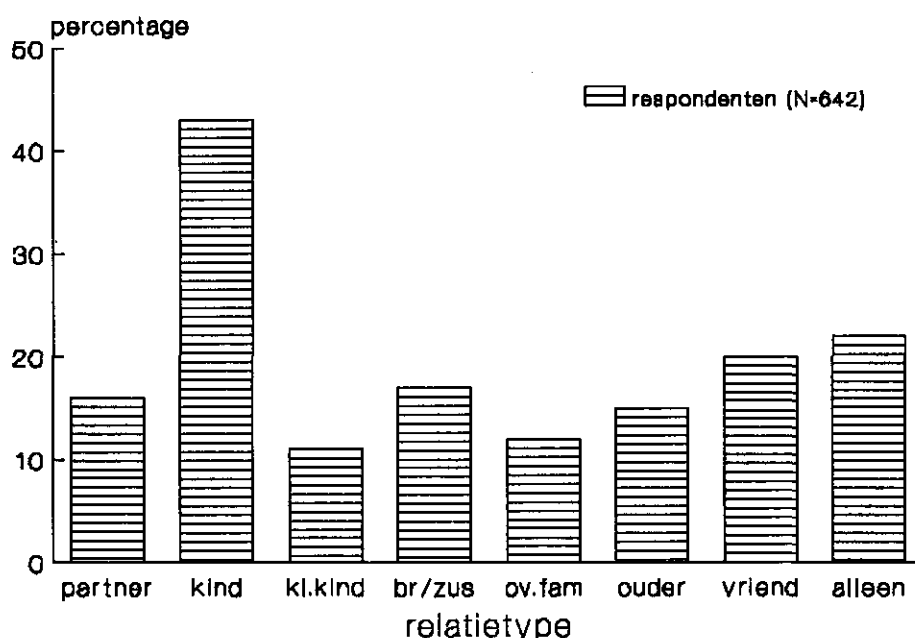
De samenstelling van de groep naar leeftijd kan nog verder verfijnd worden, als wordt gekeken naar de leeftijd van de groepsleden. Figuur 5 geeft de frequenties weer waarmee een bepaalde leeftijdsklasse bij de bezoekersgroepen voorkomt.

Figuur 5 Verdeling van leeftijdsklassen binnen de bezoekersgroepen

De verschillende leeftijdsklassen in de bezoekersgroepen zijn niet allemaal even frequent vertegenwoordigd. Zoals blijkt uit figuur 5 zijn kinderen tot 6 jaar het meest frequent aanwezig: in 62% van alle groepen is een of meerdere kinderen uit deze leeftijdscategorie aanwezig. Ook kinderen van 6-9 jaar en 10-13 komen relatief vaak. Van de leeftijdsklassen boven 14 jaar springt vooral de categorie 31-40 jarigen eruit: vermoedelijk de categorie waarin zich veel ouders met jonge kinderen bevinden.

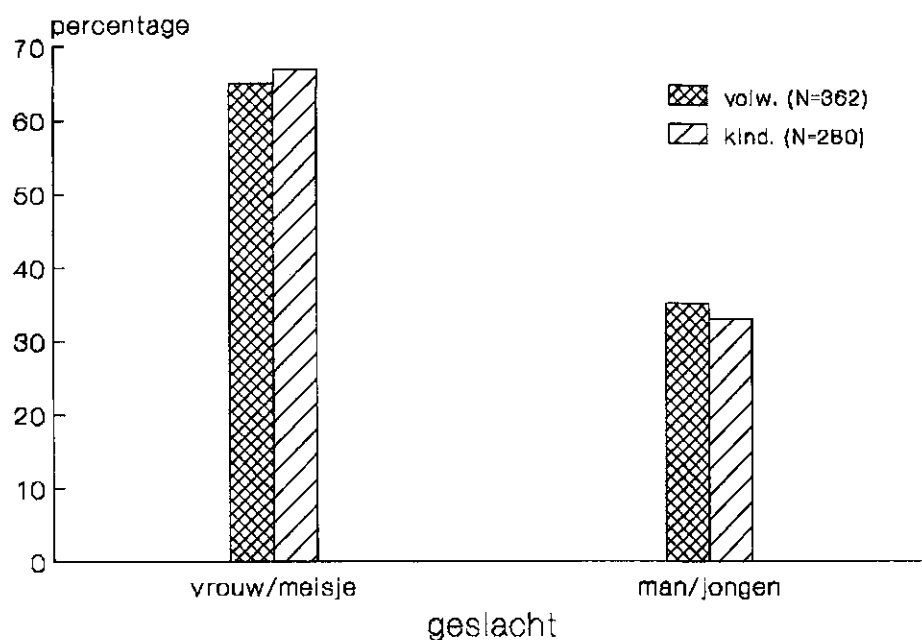
Een ander kenmerk van de groep waarmee de respondent de kinderboerderij bezoekt, is de relatie van de respondent tot de overige groepsleden. De verdeling van het voorkomen van de diverse typen relaties is in figuur 6 weergegeven. Evenals in figuur 5 gaat het hier weer om de frequenties waarmee dit kenmerk in de verschillende groepen voorkomt.

Figuur 6 Verdeling van typen relaties van de bezoeker met de andere groepsleden (meer antwoorden mogelijk)

Van de familierelaties springt duidelijk het ouderschap eruit als frequent voorkomend; in 43% van de ondervraagde groepen is een ouder met kind aanwezig. Dit tezamen met de relatief hoge percentages echtgenoten/partners, ouders en broers/zussen wijst erop dat bezoekers de kinderboerderij voornamelijk bezoeken met een of meer gezinsleden.

Een kenmerk dat de bezoeker als individu betreft is het geslacht van de respondent. Figuur 7 geeft hiervan een overzicht. Daarbij is een uitsplitsing gemaakt tussen kinderen tot en met 15 jaar en volwassenen ouder dan 15 jaar.

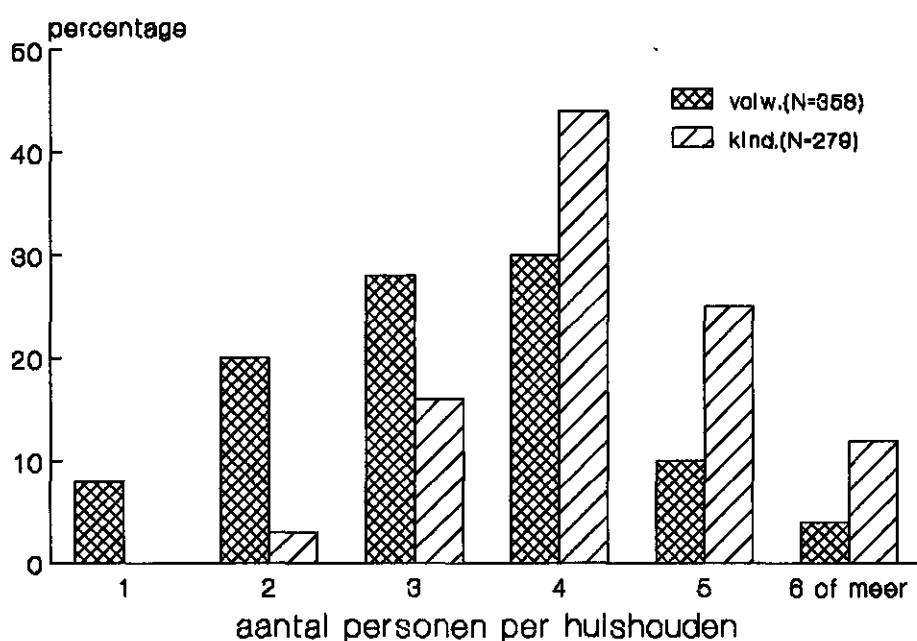

Figuur 7 Verdeling naar geslacht van de bezoeker voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Zoals blijkt uit figuur 7 worden kinderboerderijen beduidend meer door vrouwen bezocht; dit geldt zowel voor kinderen als volwassenen. Het aantal vrouwen/meisjes dat kinderboerderijen bezoekt is ongeveer twee maal zo groot als het aantal mannen/jongens. Hoewel de kinderboerderijen zich in hun promotie en publiciteit niet specifiek richten op een van beide geslachten, hebben ze dus kennelijk wel een sterkere aantrekkingskracht op meisjes en vrouwen.

Een laatste bezoekerskenmerk betreft de grootte van het huishouden waar de respondent deel van uit maakt. Figuur 8 geeft hiervan een overzicht. Evenals bij het geslacht is ook bij de huishoudensgrootte een uitsplitsing gemaakt naar volwassenen en kinderen. Uit figuur 8 blijkt dat er verschillen zijn tussen kinderen en volwassenen in de huishoudensgrootte waartoe men behoort. Bijna de helft van de kinderen die de kinderboerderij bezoeken is afkomstig uit een huishouden van 4 personen, tegen 30% bij de volwassenen. Ook grotere gezinnen met 5 of 6 personen komen bij de kinderen vaker voor dan bij de volwassen bezoekers. Onder de volwassen bezoekers daarentegen bevinden zich relatief meer kleinere huishoudens van 2 of 3 personen evenals alleenstaanden. Deze laatste categorie alleenstaanden is bij kinderen per definitie niet mogelijk, aangezien zij voor hun verzorging op tenminste één volwassene zijn aangewezen.

De hier gevonden verschillen tussen kinderen en volwassenen in huishoudensgrootte weerspiegelen de gezinsfase van het huishouden. Blijkens figuur 5 zijn jonge kinderen tot 6 jaar sterk vertegenwoordigd onder de groepen bezoekers. Deze jonge kinderen zijn afkomstig uit een jong gezin, waar vaak één of meer nog thuiswonende kinderen aanwezig is. Bij de volwassenen daarentegen zijn de 40-plussers in een gezinsfase

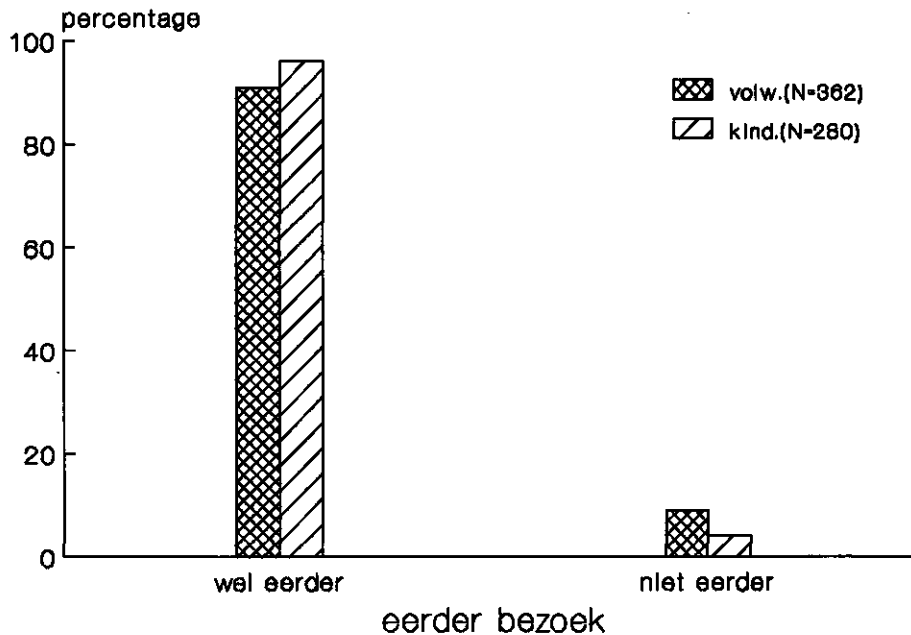
Figuur 8 Verdeling naar huishoudensgrootte waartoe de respondent behoort voor elk van de twee leeftijdsgroepen

waarbij één of meer kinderen zelfstandig wonen. Ter illustratie van de gezinsfase is in tabel 1 de samenstelling van het huishouden weergegeven waartoe de volwassen bezoeker behoort. Hieruit blijkt dat van de volwassen bezoekers 7% alleenstaand is en 18% behoort tot een (echt)paar zonder kinderen; daarnaast behoort 5% tot een éénoudergezin.

Tabel 1 Samenstelling van het huishouden waartoe de volwassen bezoeker behoort

Samenstelling huishouden	
paar zonder kinderen	18
paar met kinderen	67
alleenstaande zonder kinderen	7
alleenstaande met kinderen	5
overig zonder kinderen	1
overig met kinderen	1
Totaal in%	100
Totaal absoluut	358

In dit hoofdstuk worden kenmerken besproken die het bezoekpatroon van de onder-
vraagden karakteriseren. De eerste vraag die daarbij aan de orde komt is of de
bezoeker de betreffende kinderboerderij al eens eerder heeft bezocht. In figuur 9 zijn
de antwoorden op deze vraag weergegeven, uitgesplitst voor volwassenen en kinderen.

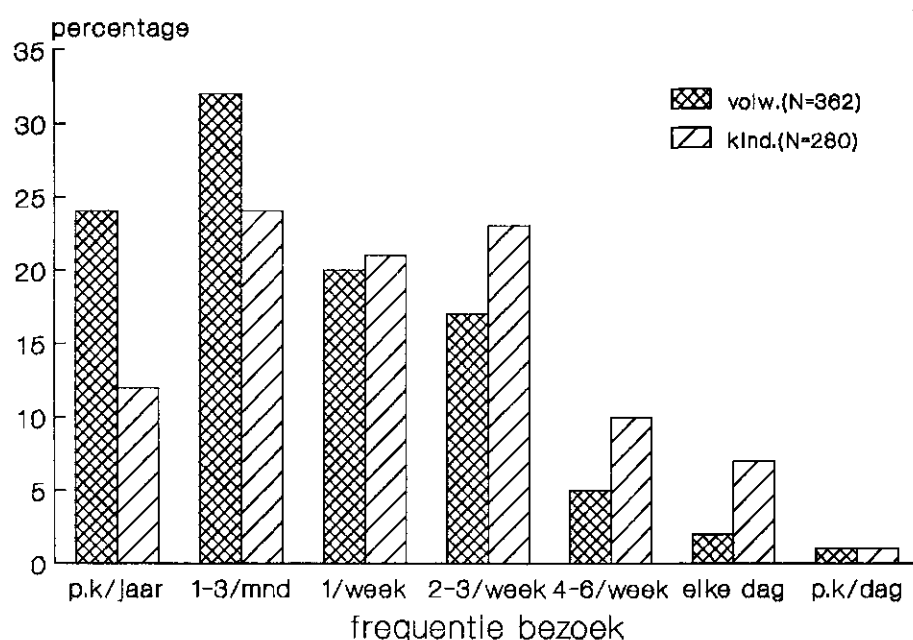

Figuur 9 Verdeling naar herhalingsbezoek aan de kinderboerderij voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Uit figuur 9 blijkt dat voor beide leeftijdsgroepen het percentage herhalingsbezoekers hoog is; de overgrote meerderheid heeft de kinderboerderij al eens eerder bezocht. Het percentage herhalingsbezoekers is met 96% bij de kinderen iets hoger dan bij de volwassenen, waar dit 91% bedraagt.

Aan de bezoekers die al vaker bij de kinderboerderij zijn geweest, is gevraagd hoe vaak men doorgaans de betreffende kinderboerderij bezoekt. Figuur 10 geeft een overzicht van de bezoekfrequentie aan de kinderboerderij, uitgesplitst per leeftijdscategorie.

Zoals blijkt uit figuur 10 zijn er aanzienlijke verschillen tussen kinderen en volwassenen wat betreft het herhalingsbezoek. In de bezoekcategorieën met een hoge mate van herhalingsbezoek zoals 4-6 keer per week, elke dag of meer keren per dag is de frequentie van kinderen hoger; daarentegen zijn er meer volwassen bezoekers in de categorieën hoogstens een paar keer per jaar en 1-3 keer per jaar. Kinderen bezoeken dus duidelijk vaker de kinderboerderij dan volwassenen.

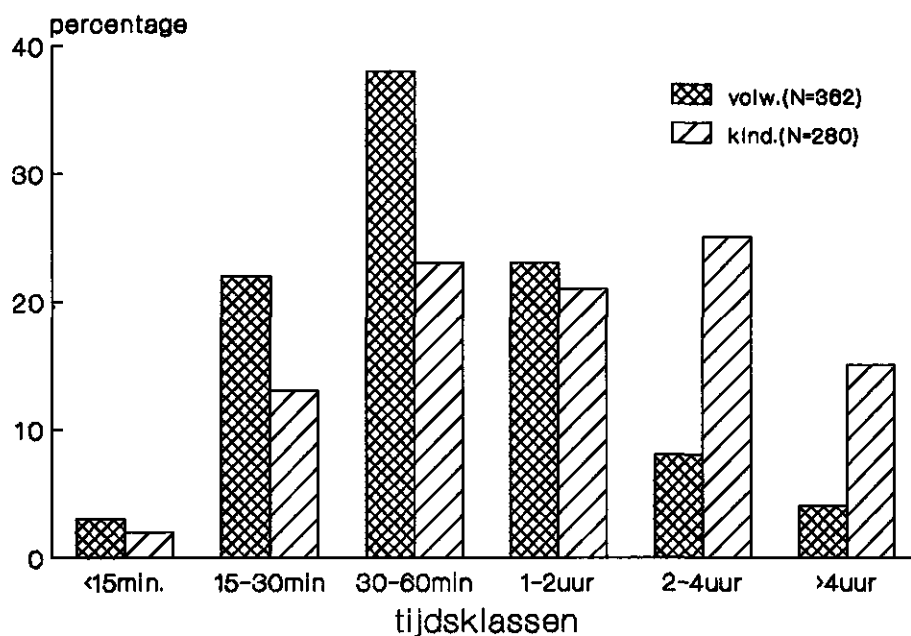
Figuur 10 Verdeling naar bezoekfrequentie aan de kinderboerderij voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Op basis van de gegevens over de percentages herhalingsbezoek zoals weergegeven in figuur 10, is het mogelijk om in combinatie met de gegevens uit de visuele tellingen een schatting te maken van het totaal aantal bezoekers op kinderboerderijen op jaarbasis. De berekeningswijze daarvan is als volgt.

Op basis van visuele tellingen en schattingen van beheerders op 31 kinderboerderijen is een prognose gemaakt van het jaarbezoek aan elk van deze kinderboerderijen. Gemiddeld bedraagt het jaarbezoek aan deze kinderboerderijen 65 000 bezoeken. Uitgaande van onder meer dit gemiddelde wordt het totale jaarbezoek aan 250 kinderboerderijen in Nederland op 15 miljoen bezoeken geschat (Klinkers, 1993). Om dit aantal bezoeken om te rekenen tot aantal bezoekers, is uitgegaan van de verdeling van de bezoekers naar bezoekfrequentie, zoals weergegeven in figuur 10. Verondersteld wordt, dat deze verdeling naar bezoekfrequentie ook van toepassing is op de totale Nederlandse populatie. Wanneer per categorie herhalingsbezoeken (paar keer per jaar, 1-3 keer per maand enz.) het totale jaarbezoek (=bepaald percentage van 15 miljoen, op basis van verdeling in figuur 10) gedeeld wordt door het herhalingsbezoek (=aantal bezoeken per jaar voor die categorie), resulteert het aantal bezoekers voor de betreffende categorie herhalingsbezoek. Een rekenvoorbeeld ter illustratie. Uitgaande van gemiddeld 4 openstellingsdagen per kinderboerderij wordt het aantal effectieve openstellingsdagen op jaarbasis gesteld op 315 dagen. Een bezoek van twee keer per dag betekent dus op jaarbasis 630 bezoeken. Blijkens figuur 10 gaat 0,7% van de steekproefpopulatie met een frequentie van (minstens) 2 keer per dag; totaal over de gehele populatie betekent 0,7% van 15 miljoen bezoeken dat 105 000 bezoeken gebracht worden door personen die met een frequentie van twee keer per dag komen. Als dit aantal, te weten 105 000 bezoeken,

gedeeld wordt door 630, zijnde het aantal bezoeken op jaarbasis per persoon, resulteert het aantal personen dat twee keer per dag de kinderboerderij bezoekt; dit bedraagt 167 personen. Een dergelijke berekeningswijze is ook mogelijk voor de andere categorieën herhalingsfrequentie. Door optelling van deze aantallen is het totaal aantal personen dat wel eens in Nederland een kinderboerderij bezoekt, begroot op 800 000 personen, zijnde 5,3% van de Nederlandse bevolking.

Hoe lang verblijven de bezoekers die al vaker zijn geweest meestal op de kinderboerderij? Figuur 11 geeft hiervan een overzicht, uitgesplitst naar leeftijdscategorie.

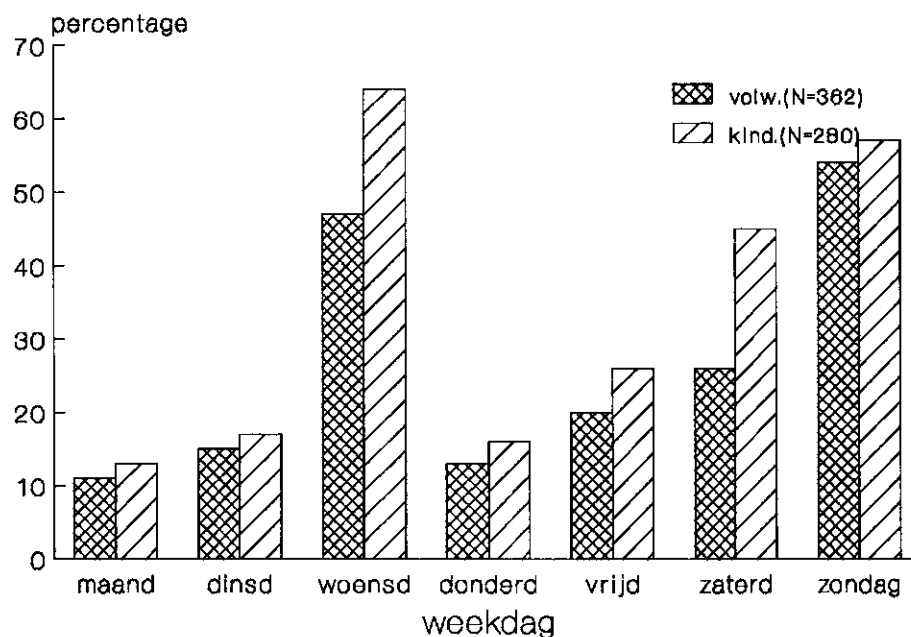

Figuur 11 Verdeling naar verblijftijd op de kinderboerderij voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Evenals in figuur 10 blijkt ook uit figuur 11 dat er systematische verschillen zijn tussen kinderen en volwassenen in de tijd die zij doorgaans op de kinderboerderij doorbrengen. De categorieën een halve dag (2-4 uur) en langer dan een halve dag op de kinderboerderij verblijven heeft een beduidend hogere frequentie bij kinderen dan volwassenen; daarentegen is bij de kortere verblijftijd van hoogstens een kwartier of 15-30 minuten de frequentie volwassenen hoger. Dit duidt erop dat kinderen structureel langer op de kinderboerderij verblijven dan volwassenen. Maar liefst 40% van de kinderen verblijft 2 uur of langer op de kinderboerderij; slechts 15% verblijft hoogstens een half uur. Bij de volwassenen verblijft 25% ten hoogste een half uur; slechts 13% verblijft 2 uur of langer op de kinderboerderij.

Een andere karakteristiek van het bezoekpatroon is de dag waarop men meestal de kinderboerderij bezoekt. Daarbij moet worden opgemerkt dat veel kinderboerderijen een dag per week gesloten zijn; in de winterperiode soms zelfs meer dagen per week. Voor de bezoekers betekent dit een gedwongen keuze uit de overblijvende dagen.

Figuur 12 geeft een overzicht van de dagen waarop de respondenten meestal de boerderij bezoeken. Er is weer een uitsplitsing gemaakt naar leeftijdscategorie. Per bezoeker zijn meer antwoorden mogelijk, bijvoorbeeld als men doorgaans op twee vaste dagen in de week de kinderboerderij bezoekt.

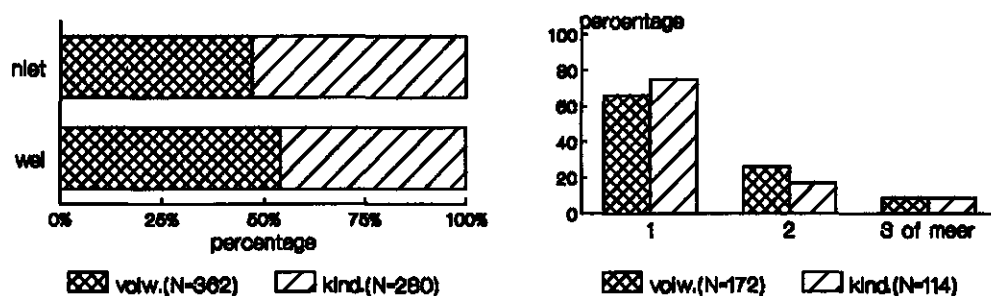

Figuur 12 Verdeling naar dag waarop men meestal de kinderboerderij bezoekt, voor elk van de twee leeftijdsgroepen (meer antwoorden mogelijk)

Bij de jeugdige bezoekers is woensdag de dag waarop zij het meest frequent de kinderboerderij bezoeken, gevolgd door zondag. Bij de volwassenen is zondag de dag waarop zij het meest frequent de kinderboerderij bezoeken, en komt de woensdag op de tweede plaats. Van de overige weekdays zijn de verschillen tussen kinderen en volwassenen niet zo groot; alleen het verschil in bezoekfrequentie op zaterdag valt op; de kinderen bezoeken op die dag vaker de kinderboerderij dan volwassenen.

Ook is gevraagd of men wel eens andere kinderboerderijen bezoekt in de eigen gemeente of daarbuiten. De ruimtelijke spreiding van kinderboerderijen over Nederland is echter zeer ongelijk, met een sterk accent op de randstad. Derhalve hebben niet alle respondenten de keuze uit twee of meer kinderboerderijen in hun woonplaats, maar zal men voor een andere kinderboerderij naar een andere gemeente moeten reizen. Figuur 13 geeft een overzicht van de frequentie waarmee kinderen en volwassenen wel eens een andere kinderboerderij bezoeken. Van degenen die wel eens een andere boerderij bezoeken is tevens een uitsplitsing gemaakt naar het aantal andere kinderboerderijen dat men wel eens heeft bezocht.

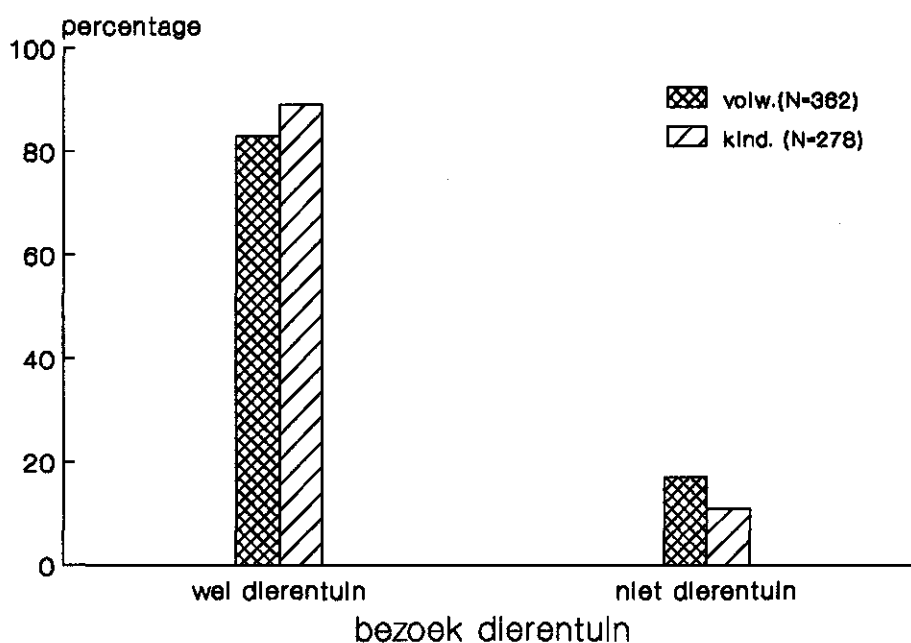
Er is weinig verschil tussen kinderen en volwassenen naar het kenmerk bezoek aan andere kinderboerderijen; gemiddeld geldt voor beide leeftijdsgroepen tezamen dat 45% van de bezoekers wel eens een andere kinderboerderij bezoekt. Gelet op de ongelijke spreiding van kinderboerderijen over Nederland is dit percentage hoog te

Figuur 13 Verdeling naar bezoek aan andere kinderboerderijen en aantal bezochte kinderboerderijen, voor elk van de twee leeftijdsgroepen

noemen. Ook het aantal andere kinderboerderijen dat men bezocht heeft is voor beide categorieën hoog; gemiddeld over beide leeftijdsgroepen tezamen heeft 30% van de bezoekers tenminste twee andere kinderboerderijen bezocht; 8% heeft zelfs 3 tot 5 andere kinderboerderijen bezocht. Bij de kinderen liggen deze percentages iets lager dan bij de volwassenen; 25% van de kinderen bezocht ten minste twee andere kinderboerderijen tegenover 35% volwassenen. Gegeven een minstens zo grote interesse in kinderboerderijen bij de kinderen als bij de volwassenen (mede gezien de lange verblijftijd van kinderen en het frequente herhalingsbezoek) duidt dit verschil op de geringere vervoersmogelijkheden van kinderen ten opzichte van volwassenen. Als het vervoer geen probleem is, zouden kinderen waarschijnlijk meer andere kinderboerderijen bezoeken.

In verband met de relatie van kinderboerderijen tot ander recreatiegedrag is gevraagd of men wel eens een dierentuin bezoekt. Figuur 14 geeft weer welk percentage van

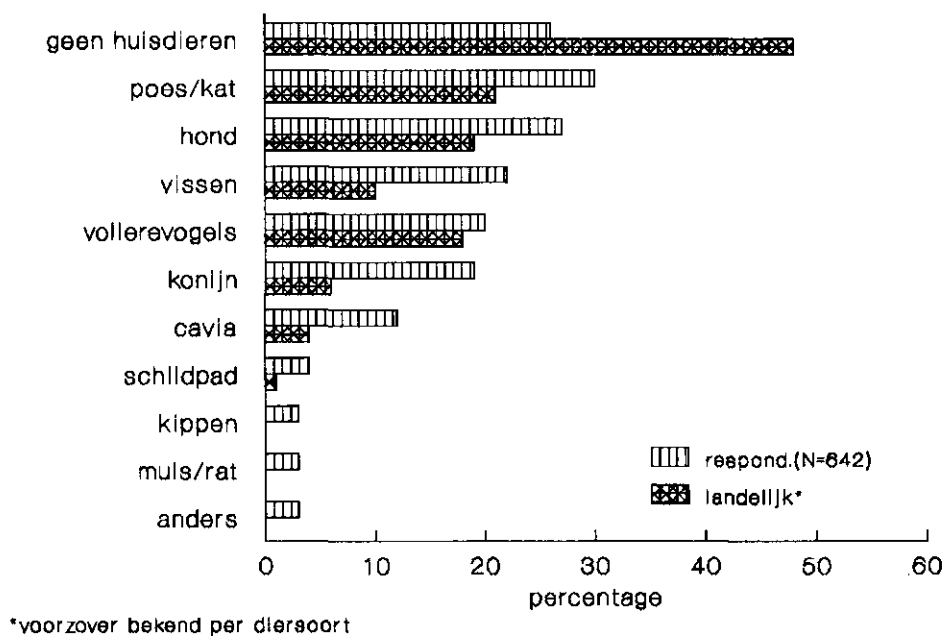

Figuur 14 Verdeling naar dierentuinbezoek, voor elk van de twee leeftijdsgroepen

de bezoekers in de beide leeftijdscategorieën dit wel eens doen.

Tussen kinderen en volwassenen is er verschil in de mate waarin zij ook wel eens een dierentuin bezoeken. Weliswaar geeft 83% van de volwassenen aan wel eens een dierentuin te bezoeken, bij de kinderen ligt dit percentage met 90% nog iets hoger. Toch zijn de verschillen niet zo groot dat gesproken kan worden van verschillend bezoekgedrag; zowel voor kinderen als volwassenen die naar de kinderboerderij gaan, geldt dat zij beide voor het merendeel ook dierentuinen bezoeken.

Een ander kenmerk van bezoekers dat indirect te maken heeft met hun recreatiegedrag is het bezit van huisdieren. Figuur 15 geeft een overzicht van de aanwezigheid van dieren in het huishouden.

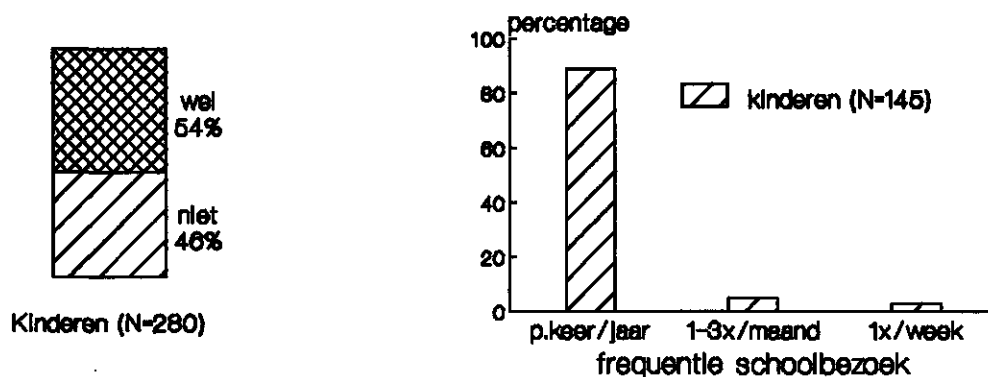

Figuur 15 Verdeling naar soorten huisdieren in het huishouden (meer dieren per huishouden mogelijk)

Omdat het bij huisdierenbezit gaat om de aanwezigheid van dieren in het huishouden en niet om bezit per persoon, is er hierbij geen splitsing gemaakt in leeftijdsgroepen. Uit figuur 15 blijkt dat er in ruim driekwart van de huishoudens een of meer huisdieren aanwezig zijn. De poes/kat is daarbij met 30% het meest frequent aanwezig, op de voet gevolgd door de hond met 27%. Vogels, vissen en konijnen zijn in een op de vijf huishoudens aanwezig. Vergeleken met de landelijke cijfers zijn deze aantallen hoog; uit recent onderzoek (Janssen 1991) blijkt dat er landelijk in 52% van de huishoudens een of meer huisdieren aanwezig zijn. Daarbij is in 19% van de huishoudens een hond aanwezig, in 21% van de huishoudens een poes of kat, in 18% van de huishoudens zijn vogels, in 10% van de huishoudens zijn er vissen en in 6% van de huishoudens zijn er konijnen. Hieruit blijkt dus dat in de huishoudens van de bezoekers aan kinderboerderijen duidelijk meer huisdieren

aanwezig zijn dan het landelijk gemiddelde; ook het aantal huisdieren per soort is hoger dan de landelijke cijfers.

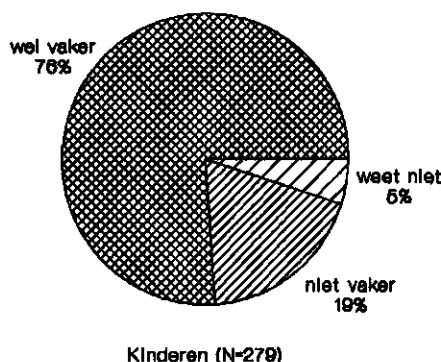
In het voorgaande zijn steeds kenmerken aan de orde geweest die voor beide leeftijdsgroepen gelden. Nu komen enkele kenmerken aan bod die speciaal op kinderen betrekking hebben. Het eerste kenmerk is de vraag of het kind wel eens in schoolverband naar de kinderboerderij gaat. Figuur 16 geeft weer hoeveel procent wel eens in schoolverband gaat, en met welke frequentie.

Figuur 16 Verdeling van kinderen naar bezoek aan kinderboerderijen met school en frequentie van het schoolbezoek

De helft van de kinderen bezoekt ook in schoolverband de kinderboerderij. Van dit aantal gaat veruit de meerderheid met een frequentie van hoogstens een paar keer per jaar met school. Slechts 5% gaat 1 tot 3 keer per maand met school naar de kinderboerderij, en 3% gaat wekelijks met school. Hieruit blijkt dat als kinderen met school naar de kinderboerderij gaan, dit veelal beperkt blijft tot enkele keren per jaar.

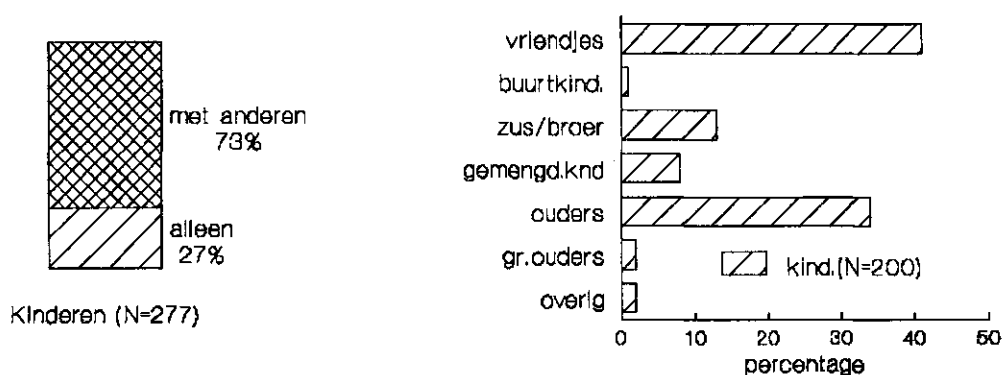
Aansluitend op bezoek met school aan de kinderboerderij, geeft figuur 17 een overzicht van de mate waarin kinderen vaker met school naar de kinderboerderij willen gaan.

Figuur 17 Verdeling van kinderen naar de mate waarin zij vaker met school naar de kinderboerderij willen gaan

Zoals blijkt uit figuur 17 wil ruim driekwart van de kinderen wel vaker met school naar de kinderboerderij, krap 20% vindt de frequentie voldoende en wil niet vaker met school naar de kinderboerderij. Slechts 5% van de kinderen weet op deze vraag geen antwoord te geven.

Aan de kinderen is gevraagd of zij, wanneer ze niet met school gaan, meestal alleen naar de kinderboerderij gaan of met anderen. Aanvullend is aan de kinderen die met anderen gaan gevraagd met wie ze meestal naar de kinderboerderij gaan. Figuur 18 geeft een overzicht van de antwoorden.

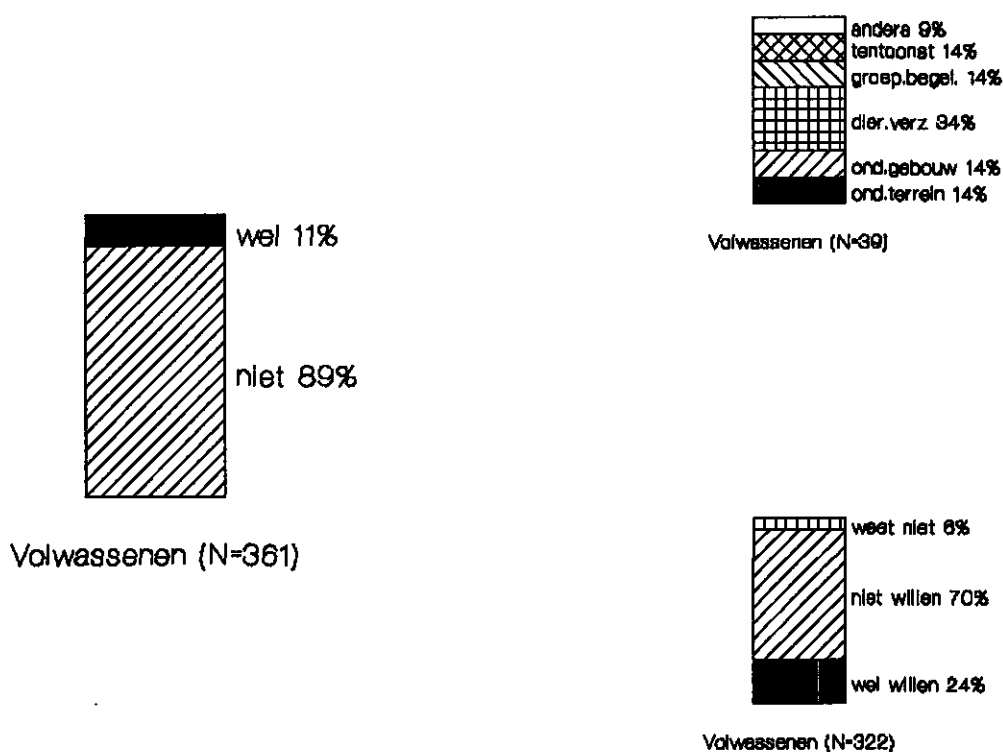

Figuur 18 Verdeling van kinderen naar bezoek met anderen en de groepssamenstelling daarvan

Als ze niet met school naar de kinderboerderij gaan, gaat ruim een kwart van de kinderen alleen naar de kinderboerderij. Hieruit blijkt dat het merendeel van het particuliere bezoek door kinderen in groepsverband plaats vindt. Eveneens geeft figuur 18 informatie over de groepssamenstelling waarmee kinderen meestal de kinderboerderij bezoeken. Het meest frequent komen kinderen met vriendjes en vriendinnetjes of met hun ouders. Ook bezoek met zusjes/broertjes of een gemengd groepje kinderen komt redelijk vaak voor. Het bezoek met grootouders of buurtkinderen vormt een restcategorie.

In het nu volgende deel komen tenslotte enkele kenmerken van het bezoekersgedrag van volwassenen aan bod. In figuur 19 is daartoe weergegeven of men wel eens vrijwilligerswerk verricht op de kinderboerderij en zo ja, welke activiteiten men dan verricht. Aan degenen die nooit eerder vrijwilligerswerk hebben verricht is gevraagd of men dit wel zou willen.

Blijkens figuur 19 heeft ruim 10% van de volwassen bezoekers wel eens of meerdere keren vrijwilligerswerk verricht op de kinderboerderij. Het meest frequent heeft men geholpen met de verzorging van de dieren; in 34% van de gevallen. Voor het overige hebben volwassen bezoekers wel eens meegeholpen met het organiseren van een tentoonstelling, begeleiden van groepen, onderhoud van gebouwen en onderhoud van het terrein. Van degenen die nooit eerder vrijwilligerswerk hebben verricht op de kinderboerderij geeft bijna een kwart van de volwassen bezoekers aan dat ze dit wel zou willen. Het niet meedoen aan vrijwilligerswerk betekent bij de volwassenen dus

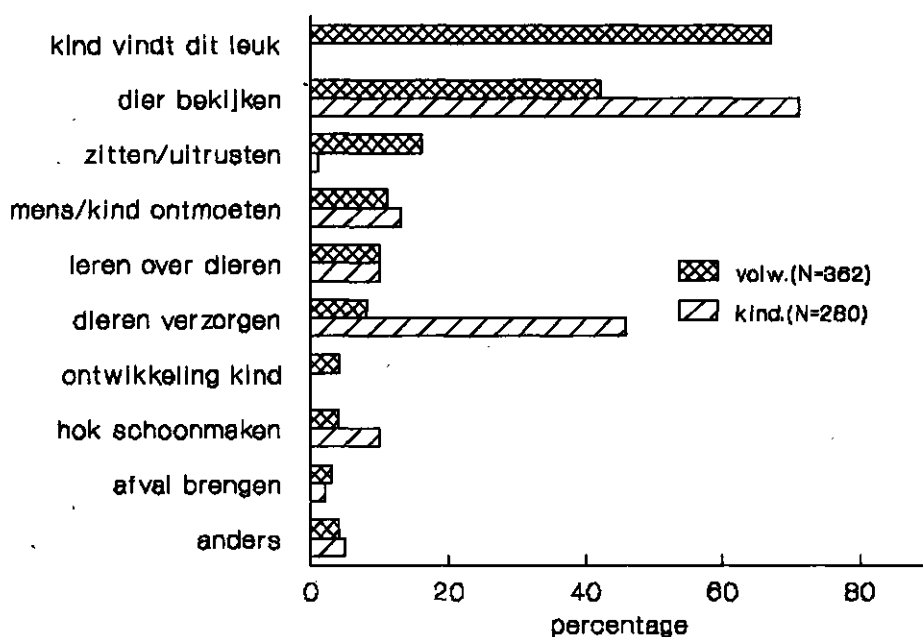
Figuur 19 Verdeling van volwassenen naar deelname aan vrijwilligerswerk op de kinderboerderij, de soort werk die men verricht en de bereidheid tot deelname

niet altijd dat zij niet willen. Mogelijk is er nooit een directe aanleiding geweest of zijn zij nooit benaderd om mee te doen. Voor de beheerders ligt hier dus een kans tot steun vanuit de bezoekers. Daarbij moet wel worden bedacht dat niet elke toezegging ook daadwerkelijke bereidheid betekent, zodat het percentage bezoekers dat nu geen vrijwilligerswerk doet maar hiertoe wel bereid is, waarschijnlijk lager is dan 24% van het totaal.

5 MOTIVATIE

In het vorige hoofdstuk zijn kenmerken besproken die het bezoekpatroon van de ondervraagden karakteriseert. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de achtergronden van dit bezoekpatroon; wat is de motivatie van de bezoekers voor hun gedrag op de kinderboerderij.

Het eerste kenmerk van de motivatie van bezoekers is de reden van bezoek aan de kinderboerderij. Figuur 20 geeft een overzicht van de verschillende redenen die volwassenen en kinderen hebben voor hun bezoek aan de kinderboerderij. Per bezoeker zijn verschillende redenen mogelijk. Gemiddeld over alle bezoekers is er 1,7 redenen per bezoeker genoemd.

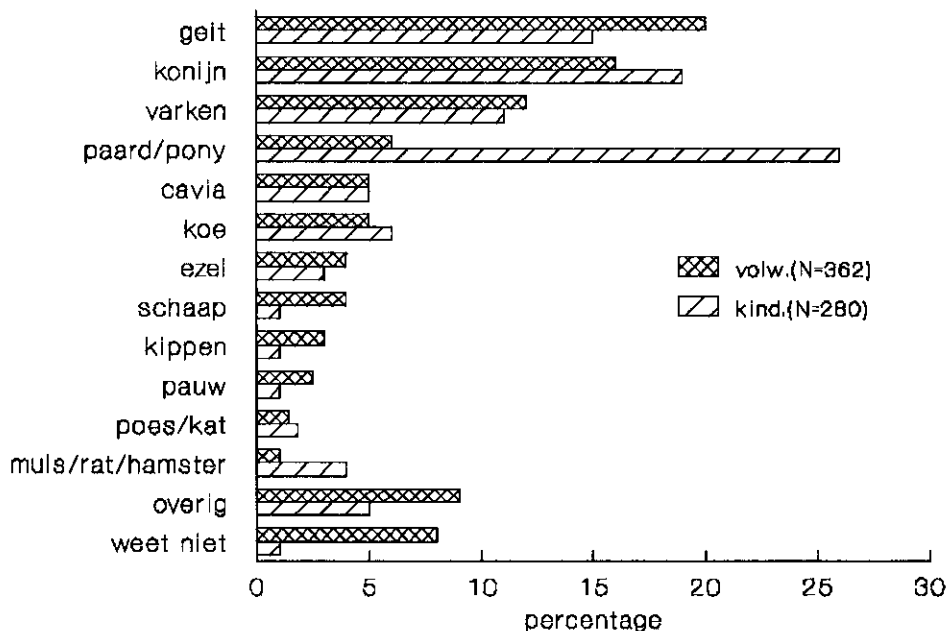

Figuur 20 Verdeling naar reden van bezoek voor elk van de twee leeftijdsgroepen (meer redenen mogelijk)

Volwassenen en kinderen verschillen in de redenen voor hun bezoek aan de kinderboerderij. Voor maar liefst 67% van de volwassen bezoekers geldt dat zij de kinderboerderij bezoeken omdat (zij denken dat) het kind dit leuk vindt. Een andere reden die alleen door volwassenen genoemd is, is dat men het voor de ontwikkeling van het kind belangrijk vindt om met dieren om te gaan. Deze beide redenen geven er blijk van dat veel volwassenen primair voor het belang van het kind naar de kinderboerderij komen. Niettemin komen ze toch ook wel om zelf dieren te bekijken; door 40% van de volwassenen is deze reden genoemd. De kinderen daarentegen komen duidelijk vanwege de dieren op de kinderboerderij; hoofdzakelijk om deze te bekijken en op de tweede plaats om de dieren te verzorgen. Ontmoeten van andere kinderen, leren over dieren en schoonmaken van hokken en dergelijke zijn eveneens

redenen die een rol spelen, maar in minder mate. Tevens blijkt dat kinderen vooral komen om iets te doen; in tegenstelling tot volwassenen komen kinderen niet of nauwelijks naar de kinderboerderij om daar te zitten of uit te rusten.

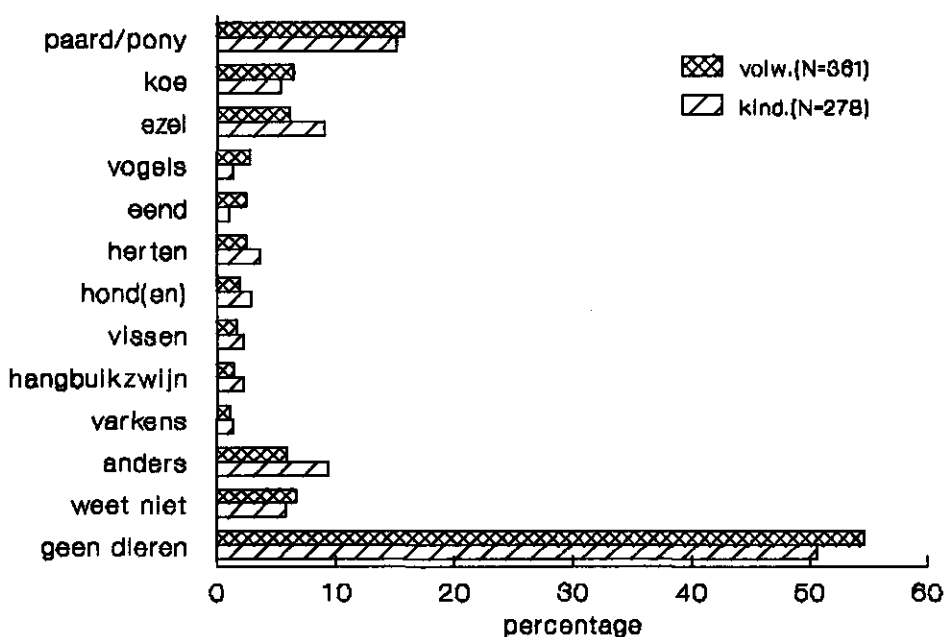
Dieren spelen een centrale rol in de redenen van bezoekers om de kinderboerderij te bezoeken. Welk van de dieren vinden de bezoekers het leukste? Figuur 21 geeft hiervan een overzicht, uitgesplitst naar volwassenen en kinderen.

Figuur 21 Wat volwassenen en kinderen het leukste dier vinden op de kinderboerderij

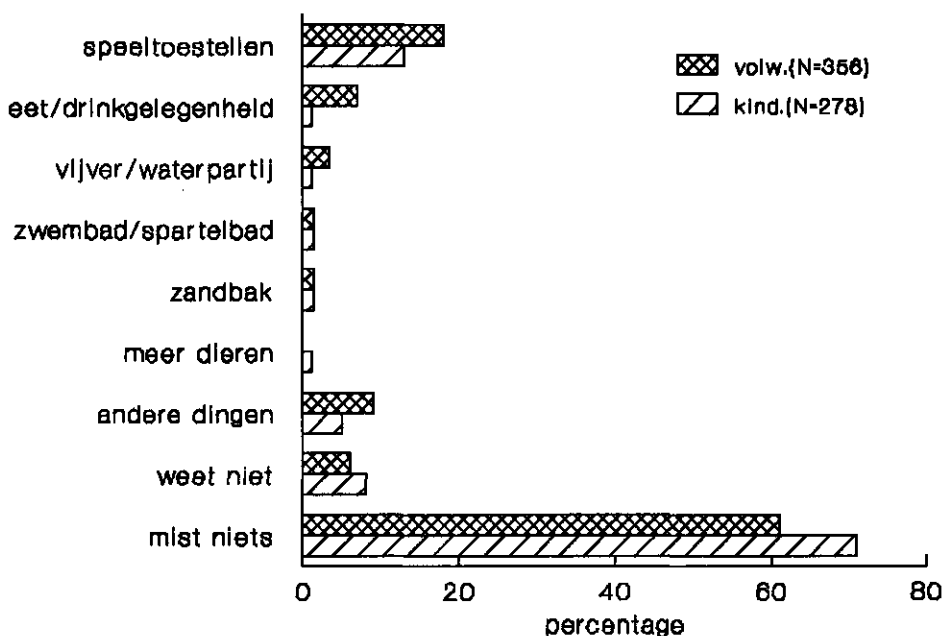
Er zijn duidelijke verschillen tussen volwassenen en kinderen in wat zij het leukste dier vinden op de kinderboerderij. Het leukste dier vinden volwassenen de geit, het konijn en het varken, op enige afstand gevolgd door een aantal andere dieren. De verschillen tussen de frequenties zijn bij de volwassenen niet zo groot. Bij de kinderen daarentegen is paard/pony duidelijk een favoriet; ruim een kwart van de kinderen noemt dit als leukste dier. Op de tweede en volgende plaats komen het konijn, de geit en het varken, met ongeveer vergelijkbare percentages als bij de volwassenen. Van de overige dieren is er alleen enig verschil tussen volwassenen en kinderen bij de kleine knaagdieren zoals muis/rat/hamster; deze vallen bij de kinderen duidelijk meer in de smaak dan bij de volwassenen. Het percentage 'weet niet' is bij de kinderen opvallend kleiner dan bij de volwassenen; de kinderen hebben dus meer uitgesproken voorkeuren voor bepaalde dieren dan volwassenen.

Naast een beoordeling van de bestaande dieren op de kinderboerderij is gevraagd of er ook dieren zijn die men mist op de kinderboerderij. Desgewenst kon men verschillende dieren noemen. Gemiddeld over de bezoekers die een dier missen is er 1,1 dieren per persoon genoemd; iets meer dus dan één dier per persoon. Figuur 22 geeft een overzicht van de genoemde dieren, uitgesplitst voor volwassenen en kinderen.

Figuur 22 Dieren op de kinderboerderij die volwassenen en kinderen missen (meer dieren mogelijk)

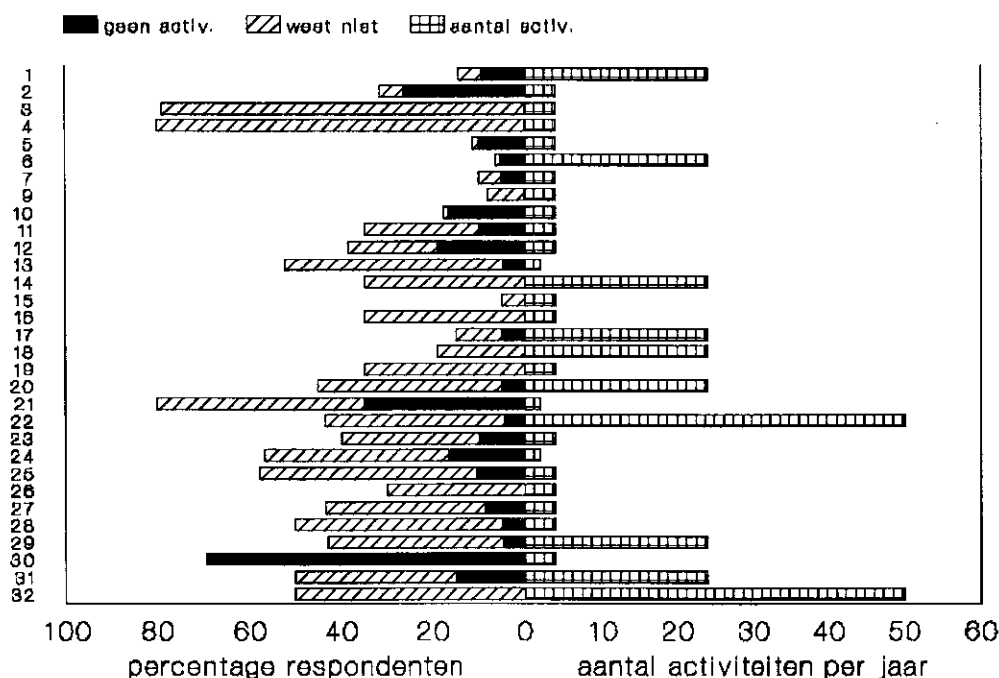
Tussen volwassenen en kinderen is weinig verschil in de dieren die zij missen op de kinderboerderij. Iets meer dan de helft van de bezoekers vindt het bestaande assortiment voldoende en mist geen dieren. Van de genoemde dieren die men mist springt paard/pony er enigszins uit; de categorie die als leukste dier ook vaak genoemd werd. De overige gemiste dieren zijn verspreid over een groot aantal categorieën; de koe en de ezel zijn daarvan het meest genoemd.

Figuur 23 Voorzieningen die gemist worden per leeftijdsgroep (meer antwoorden mogelijk)

Gevraagd naar andere voorzieningen die men mist op de kinderboerderij tonen de bezoekers een zelfde tevredenheid als over het dierenassortiment. Figuur 23 geeft een overzicht van de voorzieningen die men mist. Hoewel er meer antwoorden mogelijk zijn, is hiervan weinig gebruik gemaakt; het gemiddeld aantal genoemde voorzieningen bedraagt 1,04 per bezoekers die voorzieningen missen. Tussen volwassenen en kinderen zijn er, evenals bij de gemiste dieren, weinig verschillen in de voorzieningen die men mist. Ruim 60% van de bezoekers is tevreden met de bestaande voorzieningen en mist niets. Als er voorzieningen gemist worden, betreft dit voornamelijk speeltoestellen en eet/drinkgelegenheid. Ook water in de vorm van een vijver of zwembadje wordt door sommigen gemist op de kinderboerderij.

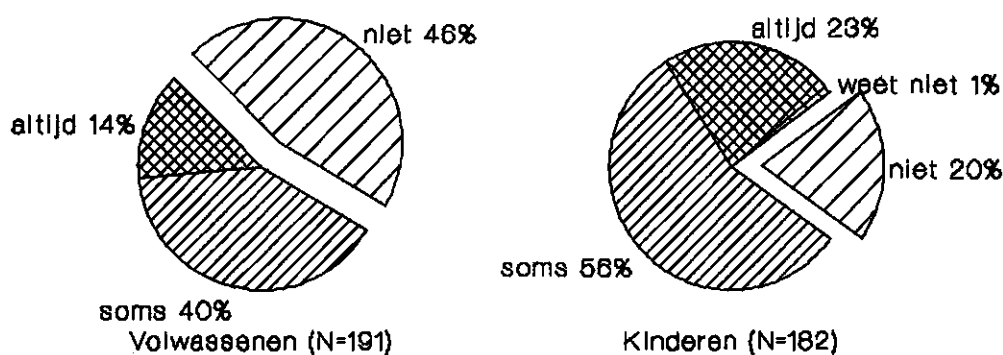
Op alle kinderboerderijen worden van tijd tot tijd bijzondere activiteiten georganiseerd. Aan de bezoekers is gevraagd of men van mening is dat er op de kinderboerderij wel eens dergelijke activiteiten georganiseerd worden. De antwoorden op deze vraag geven dus een beeld van de bekendheid van de bezoekers met het bijzondere activiteitenwerk op de kinderboerderij. In figuur 24 zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven. Per kinderboerderij is aangegeven welk percentage van de bezoekers van mening is dat er geen bijzondere activiteiten zijn, en welk percentage het niet weet. De percentages van de bezoekers die het wel weten (het resterende deel) zijn voor de overzichtelijkheid weggelaten. Omdat de bekendheid van de bezoekers met de bijzondere activiteiten samen kan hangen met het aantal activiteiten dat een kinderboerderij jaarlijks organiseert, is dit aantal per kinderboerderij eveneens in figuur 24 weergegeven. Deze laatste gegevens zijn afkomstig uit de bedrijfsinventarisatie (Klok, 1993).

Figuur 24 Mening van respondenten per kinderboerderij of er bijzondere activiteiten georganiseerd worden en het aantal activiteiten per jaar dat elke kinderboerderij organiseert.

Uit figuur 24 blijkt dat er grote verschillen zijn tussen kinderboerderijen in de bekendheid van de respondenten met bijzondere activiteiten. In positieve zin springen een aantal kinderboerderijen eruit, waar de bekendheid van de bezoekers met de bijzondere activiteiten zeer groot is. Het best geïnformeerd zijn de bezoekers van kinderboerderijen 9 en 15; er zijn hier geen bezoekers die denken dat er geen bijzondere activiteiten georganiseerd worden op de kinderboerderij; ook het percentage dat het niet weet is vrijwel te verwaarlozen. Dit is met name opvallend, omdat deze kinderboerderijen slechts enkele malen per jaar een bijzondere activiteit organiseren. Kennelijk stellen zij potentiële bezoekers dus wel goed op de hoogte van deze activiteiten. Eveneens zeer goed op de hoogte van bijzondere activiteiten zijn de bezoekers van de kinderboerderijen 5, 7 en 10 alsmede 6 en 17; slechts een paar procent van de bezoekers aan deze kinderboerderijen denkt dat er geen bijzondere activiteiten zijn. Van deze 5 kinderboerderijen organiseren de eerste drie slechts enkele activiteiten per jaar; de kinderboerderijen 6 en 17 daartegen organiseren ongeveer tweemaal per maand een activiteit. Bij kinderboerderij 30 schort er duidelijk iets aan de bekendheid; 70% van de bezoekers is hier ten onrechte van mening dat er geen bijzondere activiteiten zijn. Ook bij kinderboerderij 21 ligt dit percentage met 40% duidelijk hoger dan bij de andere. De kinderboerderijen 3 en 4 springen met 80% weet niet er eveneens uit. Al deze kinderboerderijen zouden bij het organiseren van bijzondere activiteiten meer aan publiciteit moeten doen, om de bekendheid bij de bezoekers te vergroten. Opvallend is verder dat bij de kinderboerderijen 22 en 32, die vrijwel wekelijks een bijzondere activiteit organiseren, toch nog de helft van de bezoekers niet hiervan op de hoogte is. Ook voor deze twee kinderboerderijen zou wat meer publiciteit aangaande bijzondere activiteiten geen overbodige luxe zijn.

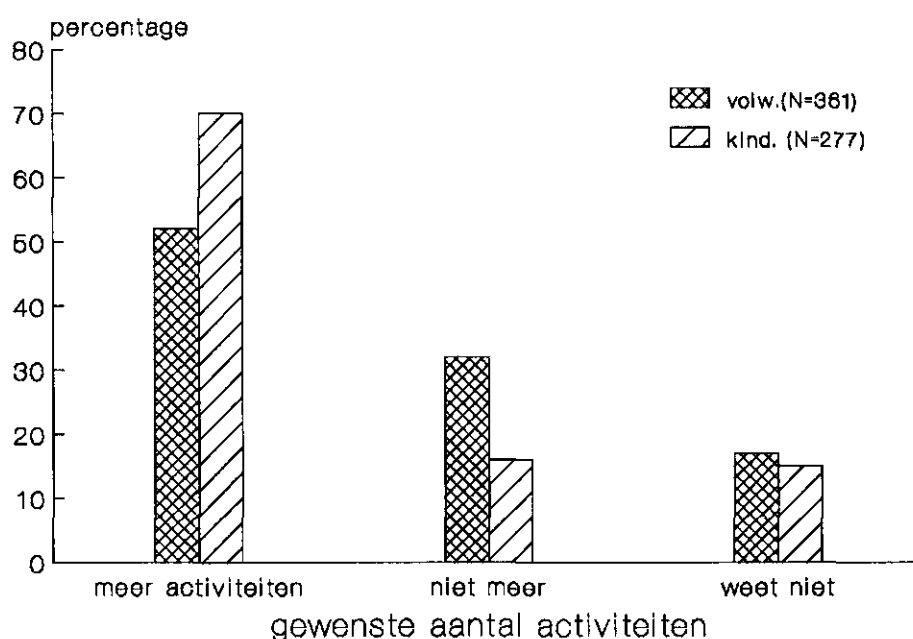
Als vervolg op de bekendheid met bijzondere activiteiten, is in figuur 25 weergegeven welk percentage van de bezoekers hieraan deelnemen. Deze vraag is alleen gesteld aan bezoekers die bevestigend hebben geantwoord op de vraag of er op de kinderboerderij wel eens bijzondere activiteiten georganiseerd worden. Daarbij is weer een uitsplitsing gemaakt van kinderen en volwassenen.

Figuur 25 Deelname aan bijzondere activiteiten voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Zoals blijkt uit figuur 25, is de deelname aan bijzondere activiteiten bij de kinderen beduidend groter dan bij de volwassenen. Bijna de helft van de volwassenen heeft nog nooit aan bijzondere activiteiten meegedaan; bij de kinderen ligt dit percentage slechts op 20%. Bovendien is het percentage kinderen dat altijd deelneemt aan bijzondere activiteiten hoger dan bij de volwassenen, waar dit slechts 40% bedraagt.

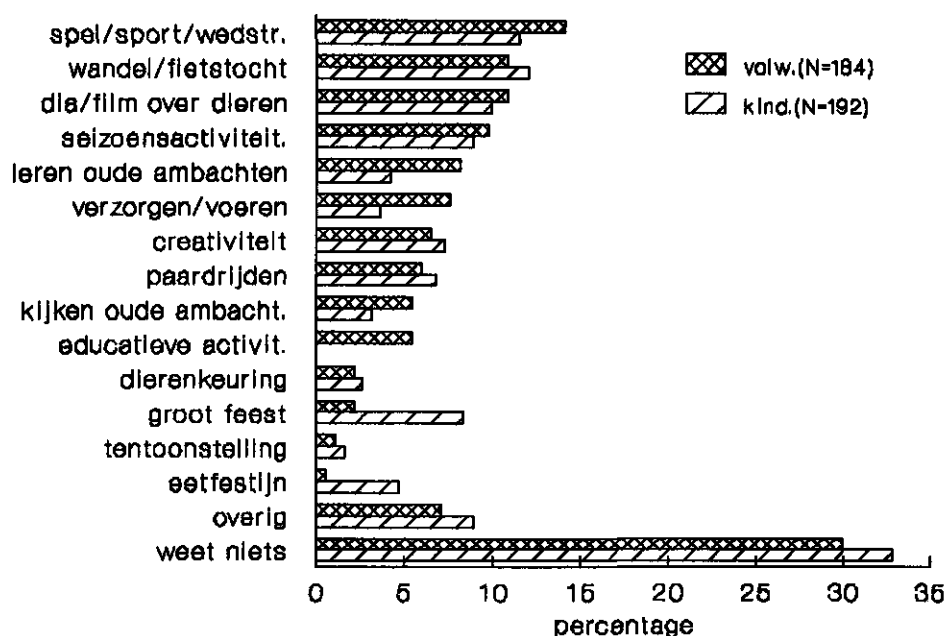
Vinden de bezoekers dat er vaker bijzondere activiteiten georganiseerd moeten worden? Deze vraag is weer aan de totale groep gesteld. Figuur 26 toont de antwoorden op deze vraag, uitgesplitst voor volwassenen en kinderen.

Figuur 26 Wens tot meer bijzondere activiteiten voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Zoals blijkt uit figuur 26 vindt ruim de helft van de bezoekers dat er meer bijzondere activiteiten georganiseerd moeten worden. Deze wens leeft bij de kinderen sterker dan bij de volwassenen; 70% van de kinderen wil meer bijzondere activiteiten tegen iets meer dan 50% bij de volwassenen. Ook de deelname aan bijzondere activiteiten is bij de kinderen hoger dan bij de volwassenen. Kinderen zijn dus duidelijk meer gecharmeerd van bijzondere activiteiten dan volwassenen.

Aan degenen die meer bijzondere activiteiten willen is gevraagd welke soort activiteiten men zou willen. In figuur 27 zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven. De antwoorden zijn uitgesplitst tussen volwassenen en kinderen. Over het geheel genomen zijn er weinig verschillen tussen volwassenen en kinderen in de soort bijzondere activiteiten die men wenst. Bijna eenderde deel van de kinderen en volwassenen weet geen activiteit te noemen die men leuk zou vinden. De bijzondere activiteiten die men noemt vertonen een behoorlijke variatie. Bij sommige activiteiten staan de dieren duidelijk centraal, zoals dia/film over dieren, het verzorgen/voeren van dieren, paardrijden en dierenkeuring.

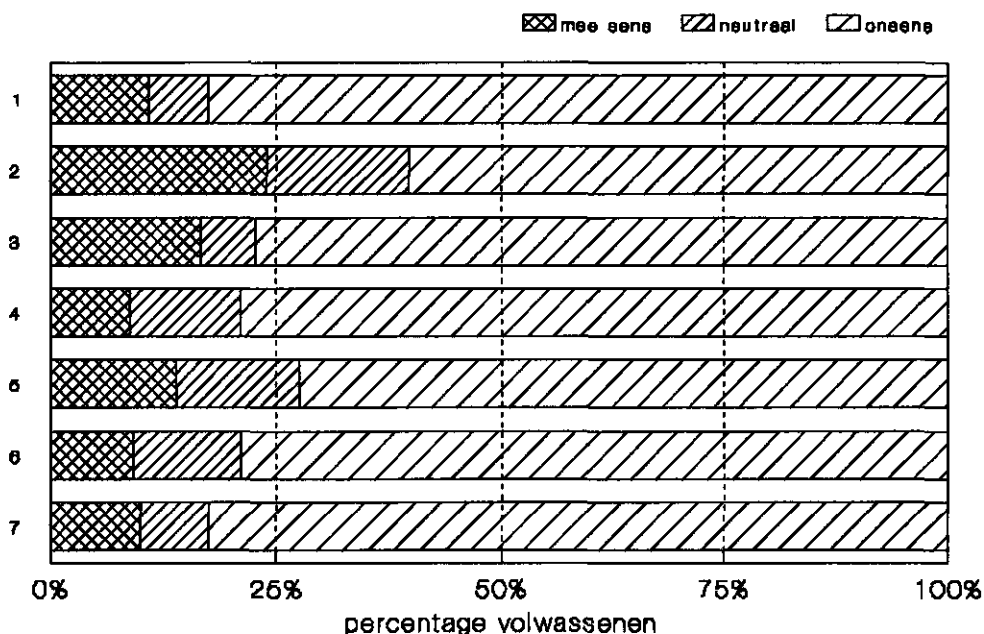

Figuur 27 Soort bijzondere activiteiten die gemist worden voor elk van de twee leeftijdsgroepen

Een groot deel van de genoemde activiteiten hebben betrekking op ontspanning en vermaak; spel/sport, wandel/fietstochten, seizoensactiviteiten, creativiteit, feesten, eetfestijnen zoals pannenkoeken bakken. Laatsgenoemde twee soorten activiteiten zijn bij de kinderen erg populair. Voor educatieve activiteiten, toch nog door 7% van de volwassenen genoemd, heeft geen van de kinderen belangstelling.

In het voorgaande hoofdstuk over de motivatie van de bezoekers zijn onder meer wensen en voorkeuren aan de orde geweest. Deze hebben betrekking op concreet waarneembare zaken zoals het voorzieningenniveau op de kinderboerderij en de dieren die men daar aantreft. In dit hoofdstuk komen meningen van de bezoekers aan bod; zowel over de betreffende kinderboerderij zelf als over kinderboerderijen in het algemeen. Het betreft zaken die vooral de houding van bezoekers tegenover de kinderboerderij typeren; onderwerpen dus die niet altijd concreet waarneembaar zijn of slechts indirect op de bedrijfsvoering van toepassing zijn. Vanwege het abstractieniveau van de onderwerpen, zijn deze vragen uitsluitend aan volwassen bezoekers gesteld.

Om de mening van de volwassen bezoekers te peilen is een aantal stellingen geformuleerd. Aan de bezoekers is gevraagd aan te geven in hoeverre men het met de betreffende stelling eens is, neutraal dan wel oneens. Een eerste groep stellingen heeft betrekking op de kinderboerderij zelf. Om de meningsvorming van de bezoekers te prikkelen, zijn deze stellingen kritisch geformuleerd. Figuur 28 geeft een overzicht

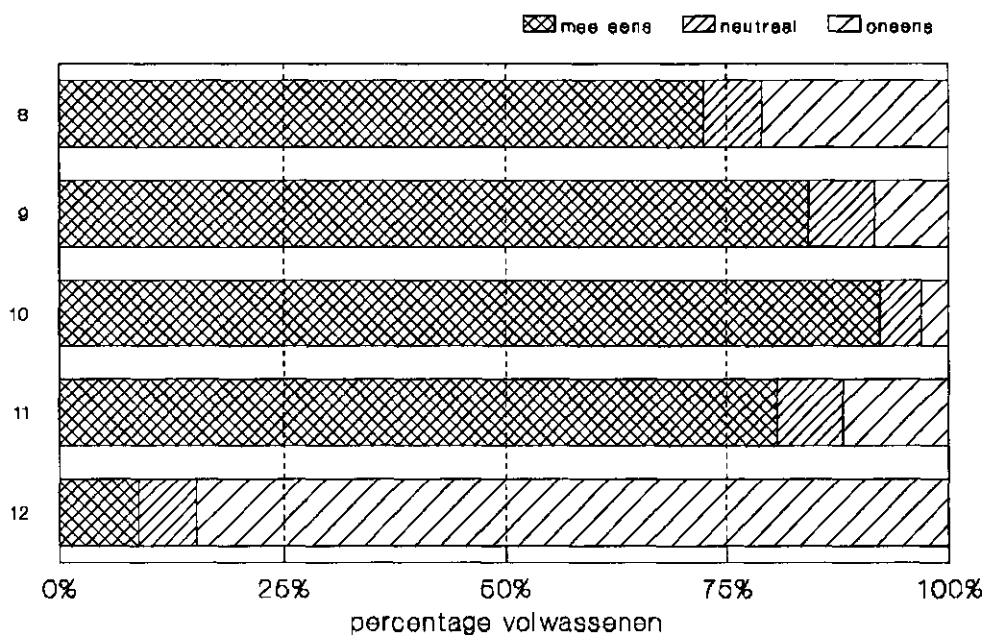
Figuur 28 Mening van volwassenen m.b.t. een aantal kritische stellingen over de kinderboerderij

Inhoud van de stellingen:

- 1 er zijn hier te weinig soorten dieren
- 2 de soort beplanting is niet aantrekkelijk
- 3 de kinderboerderij is te klein
- 4 het is me hier vaak te druk
- 5 de boerderij is te vaak gesloten
- 6 je mag hier te weinig met de dieren doen
- 7 ik vind deze boerderij teveel op kinderen gericht en te weinig op volwassenen

van de mening van de volwassen bezoekers over deze kritische stellingen. Zoals blijkt uit figuur 28 zijn de volwassen bezoekers het merendeels oneens met de kritische stellingen over de kinderboerderij. Het meest kan men nog meegaan met stelling 2, over de onaantrekkelijkheid van de soort beplanting; bijna een kwart van de volwassen bezoekers zou hier dus wel verbetering in willen zien, krap 60% is tevreden over de soort beplanting. Ook stelling 5 betreffende de openstellingstijden van de kinderboerderij heeft verhoudingsgewijs veel aanhang; 13% van de volwassen bezoekers is het hiermee eens, tegen bijna 75% van de bezoekers die de openstelling wel voldoende vindt. Het minst zijn de volwassen bezoekers het eens met stelling 1 betreffende het te kleine dierenassortiment op de kinderboerderij en stelling 7 over de te grote nadruk op kinderen als doelgroep van de kinderboerderij.

Een tweede groep stellingen heeft betrekking op kinderboerderijen in het algemeen en hoe de volwassenen hun bezoek aan de kinderboerderij in zijn algemeenheid beleven. Het gaat hierbij dus om de algemene kenmerken die in de ogen van de bezoeker het bezoek aan een kinderboerderij typeren. Figuur 29 geeft een overzicht van de mening van de volwassen bezoekers inzake deze stellingen. Evennals bij de vorige groep stellingen zijn de antwoorden verdeeld over de categorieën mee eens, mee oneens en neutraal.

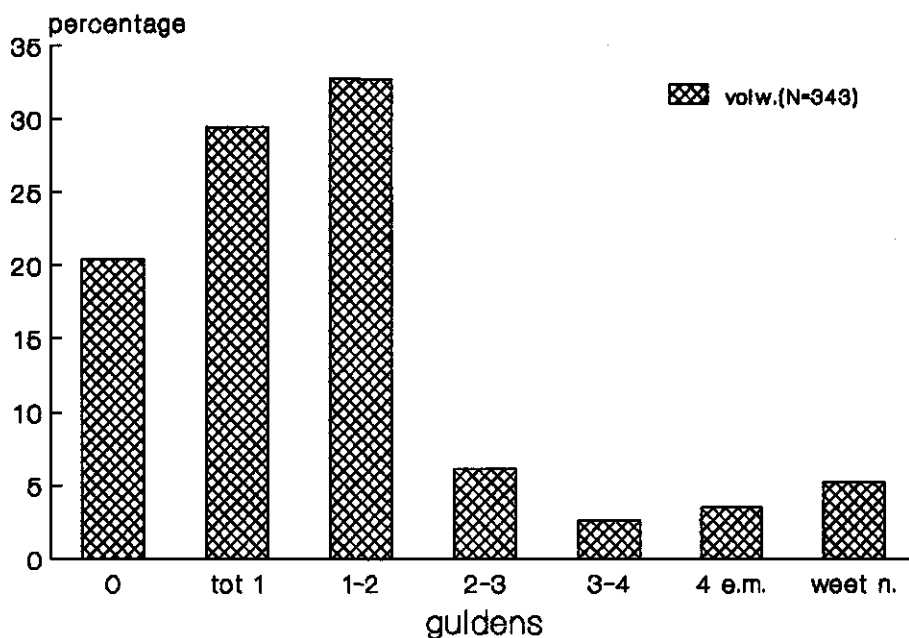
Figuur 29 Mening van volwassenen m.b.t. stellingen over kinderboerderijen in het algemeen

Inhoud van de stellingen:

- 8 een kinderboerderij moet afgestemd zijn op kinderen, niet op volwassenen
- 9 op een kinderboerderij kom je met de natuur in aanraking
- 10 een bezoek aan de kinderboerderij vind ik ontspannend
- 11 een bezoek aan de kinderboerderij vind ik leerzaam
- 12 voor volwassenen valt er op een kinderboerderij niks te beleven

Van de stellingen over kinderboerderijen in het algemeen springt stelling 12 er duidelijk uit: 85% van de volwassen bezoekers is het niet eens met de stelling dat er voor volwassenen op een kinderboerderij niks te beleven is. Hoewel de overgrote meerderheid van de volwassenen een bezoek aan de kinderboerderij dus ook voor zichzelf waardevol vindt, is het merendeel van de volwassenen toch van mening dat een kinderboerderij op kinderen moet zijn afgestemd, en niet op volwassenen. Dit blijkt uit stelling 8; bijna 75% van de volwassenen is het met deze stelling eens. Uit de drie overige stellingen blijkt hoe volwassenen een bezoek aan de kinderboerderij beleven: in hoge mate ontspannend (ruim 90% is het eens met de betreffende stelling 10) en toch ook leerzaam (80% mee eens bij stelling 11). Vermeldenswaard is eveneens dat in de beleving van de volwassen bezoekers de kinderboerderij een plaats is waar men met de natuur in aanraking komt; met stelling 9 die hierop betrekking heeft is 85% van de volwassen bezoekers het eens.

Een laatste aspect van de mening van volwassen bezoekers is het entreegeld dat zij bereid zijn te betalen. Aan de volwassen bezoekers is gevraagd hoeveel entreegeld zij bereid zijn te betalen per bezoek, indien besloten wordt op de kinderboerderij entreegeld te heffen. Figuur 30 geeft een overzicht van de verdeling van de antwoorden.

Figuur 30 Hoeveelheid entreegeld die volwassenen bereid zijn te betalen per bezoek aan de kinderboerderij

De bereidheid tot het betalen van entreegeld per bezoek aan de kinderboerderij is aanzienlijk; 80% van de volwassenen wil voor het bezoek betalen, hetgeen bijzonder veel is als bedacht wordt dat het bezoek aan de kinderboerderijen nu doorgaans gratis is. Bedragen tot 1 gulden entree zijn voor 30% van de bezoekers acceptabel; nog eens 30% is bereid tussen 1 en twee gulden te betalen per bezoek. Bij bedragen van

2 gulden of meer neemt de bereidheid drastisch af, en zijn nog maar 12% van de bezoekers bereid om dit entreegeld te betalen.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden op basis van de gevonden resultaten conclusies getrokken. In het verlengde daarvan worden een aantal aanbevelingen gedaan voor het te voeren beleid van de sector kinderboerderijen. In volgorde van concreet naar abstract komen achtereenvolgens drie thema's aan bod, namelijk planning en inrichting, verbreding doelgroepen, beeldvorming en imago.

7.1 Planning, inrichting en beheer

Over het geheel genomen zijn de bezoekers van de kinderboerderijen tevreden over het bestaande beheer en de inrichting van de kinderboerderijen. Duidelijke klachten komen niet naar voren; dit geldt zowel voor de kinderen als de volwassenen. De navolgende punten verdienen echter aandacht:

- a. beplanting op het terrein. Door een kwart van de volwassenen wordt de beplanting niet aantrekkelijk gevonden. Vermoedelijk vindt men de bestaande, meestal schaarse, beplanting onvoldoende aankleding aan het terrein geven en ook onvoldoende beschutting geven. Beplanting op het terrein waar de dieren zich bevinden is echter problematisch, in verband met het knabbelen, bijten, graven en omwoelen door de dieren. Buiten de omheining van de dierenverblijven zijn echter wel mogelijkheden tot aanplant van groen die het parkachtige karakter van een kinderboerderij kunnen versterken. Bij de keuze van de beplanting dient echter de veiligheid voor mens en dier voorop te staan;
- b. speeltoestellen op het terrein. Hoewel verhoudingsgewijs door weinigen genoemd, is het toch een duidelijke wens van de bezoekers, zowel volwassenen als kinderen. Voorzover het hierbij gaat om kleinschalige voorzieningen, kan dit dienen als uitlaatklep voor energieke kinderen, en komt dit de benodigde rust van de dieren ook ten goede. Groots opgezette speelinrichtingen passen slecht bij het doel van de kinderboerderij, omdat deze het gevaar in zich bergen dat ze als een voorziening op zich gaan functioneren. Voorzover het terrein van de kinderboerderij onvoldoende ruimte biedt, kan bekeken worden in hoeverre naast of in de directe nabijheid van de kinderboerderij mogelijkheden zijn voor speeltoestellen. Eventueel kan in dergelijke gevallen de toegang tot beide voorzieningen gekoppeld worden;
- c. publiciteit rondom bijzondere activiteiten. Nogal wat bezoekers zijn niet op de hoogte van het feit dat er op de kinderboerderij bijzondere activiteiten georganiseerd worden. Gerichtte publiciteit rondom dergelijke activiteiten kan deze onbekendheid wegnemen en zal op termijn de omvang van het bezoek doen toenemen;
- d. entreeheffing. Hoewel de volwassen bezoekers zich niet onwelwillend hebben uitgesproken tegenover entreeheffing per bezoek aan de kinderboerderij, is enige voorzichtigheid geboden met de invoering hiervan. De meeste volwassenen vinden een entreegeld van 1 of 2 gulden geen bezwaar. Vermoedelijk hebben zij echter weinig of geen rekening gehouden met het feit dat (hun) kinderen veel

vaker de kinderboerderij bezoeken, hetgeen een hogere kostenpost betekent. Voorzover entreeheffing overwogen wordt, verdient het dan ook aanbeveling om voor kinderen een lager tarief vast te stellen, eventueel gekoppeld aan herhalingsfrequentie in de vorm van een abonnement. Daarnaast dient te worden bedacht, dat met de invoering van entreeheffing aanzienlijke inningkosten gemoeid zijn, zodat ervoor gewaakt moet worden dat deze kosten de baten niet overtreffen. Alternatieven zoals bijvoorbeeld donateurschap dienen eveneens serieus te worden overwogen;

- e. ruimtelijke planning. Voor een doeltreffende ruimtelijke planning van kinderboerderijen op lokaal en provinciaal niveau, is het van belang om rekening te houden met situationele factoren die de bezoekomvang kunnen beïnvloeden. Het gaat hierbij om kenmerken van de kinderboerderij zelf, maar ook om kenmerken van de locatie, zoals de ligging ten opzichte van bevolkingsconcentraties en de barrièrewerking van autowegen en spoorlijnen. Ook is het mogelijk dat er regionale verschillen zijn in wensen en waardering. Momenteel bestaat er geen inzicht in hoeverre bij de planning rekening moet worden gehouden met dergelijke ruimtelijke en regionale factoren. Het DLO-Staring Centrum zal aan dit onderwerp nog uitgebreid aandacht schenken in de vorm van een aanvullend onderzoek. Daartoe zullen de resultaten uit de bezoekersenquête gerelateerd worden aan de resultaten van de bedrijfsinventarisatie. De resultaten hiervan zullen in 1993 worden gepubliceerd in de vorm van een tijdschriftartikel.

7.2 Verbreding doelgroepen

Het totaal aantal personen dat per jaar wel eens een bezoek aan een kinderboerderij brengt, wordt op 800 000 geschat. In totaal brengen deze bezoekers op jaarbasis 15 miljoen bezoeken aan alle kinderboerderijen gezamenlijk. De groep bezoekers aan kinderboerderijen laat zich typeren als een trouwe bezoekersgroep, afgaande op de hoge herhalingsfrequentie en de relatief lange verblijftijd. Dit geldt nog sterker voor de kinderen dan voor de volwassenen.

Onder de niet-bezoekers van kinderboerderijen bevindt zich echter nog een behoorlijk bezoekerspotentieel. Afgaande op de wensen van de huidige bezoekers zijn voor de kinderboerderijen een aantal maatregelen te noemen, om te komen tot een verbreding van de bestaande doelgroep:

- a. schoolbezoek van kinderen. Het overgrote deel van de kinderen in de basisschoolleeftijd komt op dit moment hoogstens enkele malen per jaar met school naar de kinderboerderij. Driekwart van de kinderen zou wel vaker met school willen komen. Hier ligt duidelijk een bezoekerspotentieel. In overleg met schoolbesturen zouden kinderboerderijen kunnen onderzoeken op welke manier een frequenter bezoek kan worden ingepast in het schoolprogramma en hoe activiteiten op de kinderboerderijen gecombineerd kunnen worden met bestaande lesdoelen, bijvoorbeeld in het kader van biologielessen;
- b. oudere volwassenen zonder thuiswonende kinderen. Het merendeel van de volwassen bezoekers komt op dit moment als begeleider van één of meer kinderen. Toch leeft bij de meeste volwassenen de mening dat er op een kinderboerderij

ook voor volwassenen wel wat te beleven valt. Volwassenen zonder kinderen zullen in de toekomst, met het oog op de toenemende vergrijzing, een steeds groter aandeel van de bevolking uitmaken. Bovendien beschikken zij over meer vrije tijd. Om deze bezoekersgroep uit de traditionele rol van begeleider van kind of kleinkind te halen, dienen zij andere handvaten aangereikt te krijgen. Mogelijkheden hiertoe zijn er in de talrijke beheers- en uitvoerende taken die op een kinderboerderij verricht moeten worden en waarvoor vaak de tijd en de menskracht ontbreekt om dit voldoende uit te bouwen. Vooral op het gebied van voorlichting, educatie en begeleiding van kinderen zijn veel, vaak tijdrovende taken te verrichten. Het verdient dan ook aanbeveling de oudere volwassenen duidelijk te informeren dat er behoefte is aan hun hulp; waarschijnlijk is er te weinig besef aanwezig hoe welkom hun medewerking is voor het beheer. Wat organisatie betreft van een en ander kan gedacht worden aan het opzetten van een ouderenraad, waarin de te verrichten taken in samenwerking met beheerders en dierenverzorgers worden uitgevoerd;

- c. mannelijke bezoekers. Op dit moment bestaat de bezoekersgroep voor tweederde deel uit meisjes en vrouwen. Uit de omgang met dieren op en om de kinderboerderij spreekt een sterk zorgaspect, dat mogelijk nog steeds een sterkere aantrekkingskracht heeft op het vrouwelijk geslacht. Voorzover kinderboerderijen zich ten doel willen stellen meer mannelijke bezoekers aan te trekken, kan getracht worden om de mogelijkheid tot meehelpen door kinderen en volwassenen te verbreden tot activiteiten en klusjes op het terrein, zoals onderhoud aan gebouwen, terreinen en afrasteringen of onderhoud aan beplanting op en rond het terrein. Ook kunnen er speciale bouwprojecten georganiseerd worden onder leiding van één of meer volwassen vrijwilligers om bijvoorbeeld eenvoudige speeltoestellen of kleine dierverblijven te bouwen. Om te voorkomen dat door deze verbreding van taken de traditionele rolopvattingen gehandhaafd en versterkt worden, is het belangrijk dat het beheer toeziet op een evenwichtige verdeling van soorten taken over beide geslachten.

7.3 Beeldvorming en imago

Het imago dat bezoekers van de kinderboerderij hebben is sterk opgehangen aan de zorg en aandacht voor landbouwhuisdieren en gewassen, met als afgeleide daarvan aandacht voor landbouwprodukten als kaas en wol. In dit beeld zijn twee kernelementen, namelijk natuur (in de vorm van dieren en gewassen) en cultuur (in de vorm van de Nederlandse landbouw). Om het bestaande imago te versterken en uit te bouwen is het raadzaam dat de kinderboerderijen zich op deze twee kernelementen richten. Hierna volgen enkele suggesties voor een sterkere profilering van het imago van kinderboerderijen naar het publiek toe:

- a. naamgeving. In de naam moet zo mogelijk het totale imago duidelijk tot uitdrukking komen. Met de naam kinderboerderij is dit niet het geval; het maakt ten onrechte een beperking van de doelgroep tot alleen kinderen, en suggereert bovendien een verband tussen deze doelgroep en de vorm waarin de activiteiten plaatsvinden, namelijk een kinderachtige manier. Dit klopt niet met wat er daadwerkelijk op een kinderboerderij gebeurt en hoe de huidige bezoekers dit

beleven. Vanuit de optiek van de huidige gebruikers biedt de associatie met natuur een betere verbinding; om die reden zou het begrip "natuurboerderij" een goed alternatief zijn. Voor de bezoekers vertegenwoordigen gewassen en dieren tezamen de natuur. Bovendien komen in het begrip "natuurboerderij" de twee aanwezige kernelementen duidelijk tot uitdrukking: dieren, gewassen enerzijds en Nederlandse landbouw anderzijds;

- b. natuur- en milieu-educatie. Bezoekers van kinderboerderijen zijn sterk betrokken bij dieren. Dit blijkt onder meer uit de hoge frequentie van het herhalingsbezoek en het grote aantal bezoekers dat ook dierentuinen bezoekt. Voor de bezoekers vertegenwoordigen de dieren tezamen met gewassen de natuur. Dit betekent dat hun interesse dus ook breder is dan strikt landbouwhuisdieren, maar dat men ook open staat voor informatie over natuur en milieu in toegepaste zin; bijvoorbeeld informatie over afvalscheiding, ziekten en plagen onder gewassen en dieren, milieuvriendelijk tuinieren, problematiek van zwerfdieren. Het verdient aanbeveling dat kinderboerderijen vooral op gemeentelijk niveau nauwe banden onderhouden met de betreffende diensten;
- c. landbouwvoorlichting. Kinderboerderijen bieden een unieke mogelijkheid om een positieve band te scheppen tussen publiek en landbouw. Door schaalvergroting en rationalisering is er geleidelijk een afstand gegroeid tussen consument en producenten van landbouwprodukten. Allereerst zijn dieren en landbouwprodukten voor het publiek minder zichtbaar doordat landbouwhuisdieren meer binnen staan en landbouwteelt veelvuldiger achter glas plaats vindt. Landbouwhuisdieren zijn daardoor voor het publiek een abstract begrip geworden. Daarnaast heeft het publiek minder zicht op productieprocessen in de landbouw en het werk en de zorg die hier door boeren verricht wordt. De kinderboerderij biedt de gelegenheid om dit contact naar twee zijden toe te herstellen. Voor de landbouw als productiesector biedt een kinderboerderij de mogelijkheid om via voorlichting het hoe en waarom van het productieproces uit te leggen, waardoor begrip en herkenning bij het publiek gekweekt wordt. Deze voorlichting kan een uitstralingseffect hebben op recreatie in het landelijk gebied, doordat recreanten het productieproces op kleine schaal op de kinderboerderij herkennen in het landelijk gebied, waar dit op grotere schaal plaats vindt. Voor de consument biedt een kinderboerderij de gelegenheid om letterlijk dichterbij gewassen en dieren te komen; om ze aan te raken en contact te maken. Daardoor wordt voor bezoekers op een kinderboerderij het dier achter het vee (weer) zichtbaar;
- d. voorlichting aan allochtonen en buitenlandse toeristen. Landbouw in Nederland geeft een stukje typisch Nederlandse cultuur weer. Voor allochtonen geeft dit een overzicht van gewoonten en werkwijzen in de Nederlandse landbouw, alsmede de achterliggende ideeën, waarden en normen. Dit kan het begrip van de Nederlandse cultuur vergroten en daarmee de integratie van allochtonen bevorderen. Met name is dit aan de orde op kinderboerderijen in de nabijheid van woonwijken met veel allochtonen. Door allochtone bewoners nauw te betrekken bij de verzorging van bijvoorbeeld schapen en geiten, kan hun behoefte aan het houden van landbouwhuisdieren gekanaliseerd worden. Op soortgelijke wijze geeft een kinderboerderij aan buitenlandse toeristen in een notedop inzicht in de Nederlandse landbouw. Om het bezoek enigszins te stroomlijnen zouden de kinderboerderijen bijvoorbeeld afspraken over rondleidingen kunnen maken met gemeentelijke of provinciale V.V.V.'s.

LITERATUUR

JANSSEN, J.W.H., 1991. *Branche-verkenning*. Zoetermeer, Economisch instituut voor het Midden en Kleinbedrijf. Brancheonderzoek detailhandel D1891.

KLINKERS, 1993. "Jaarbezoek kinderboerderijen: 15 miljoen". *Recreatie en Toerisme* 6: 26-27.

MARGADANT-VAN ARCKEN, M.J.A., 1988. *Dierenjuf: natuureducatie en de relatie tussen jonge kinderen en dieren*. Utrecht, Rijksuniversiteit. Dissertatie.

MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1991. *Kiezen voor recreatie: beleidsvoornemen. Beleidsnota openluchtrecreatie 1991-2010*. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.

PETERS, K. en A. VAN OTTEN, 1990. *Economische typologie van voorzieningen voor de openluchtrecreatie*. Wageningen, LUW-werkgroep recreatie, rapport 16.

SCHIPPERS, H.L, en M.J.A. MARGADANT-VAN ARCKEN, 1989. *Het grote kinderboerderijenboek, relatie mens en dier*. Lisse, Zuid Boekproducties.

NIET-GEPUBLICEEERDE BRONNEN

KLOK, S.A, 1993. *Een typologie van kinderboerderijen in Nederland*. Wageningen, SC-DLO. Interne mededeling 246.